

Magnus Frostenson och Tommy Borglund

Företagens sociala ansvar och den svenska modellen

Magnus Frostenson och Tommy Borglund

Företagens sociala ansvar och den svenska modellen

– Sieps 2006:9 –

Rapport nr 9
November 2006

Utges av Svenska institutet för europapolitiska studier

Rapporten finns tillgänglig på
www.sieps.se

Författarna står själva för analys och slutsatser

Omslag: Svensk Information AB

Tryck: EO-print AB

Stockholm i november 2006

ISSN 1651-8942

ISBN 91-85129-42-9

FÖRORD

Svenska institutet för europapolitiska studier, Sieps, har till uppgift att bedriva och främja forskning, utvärdering, analys och studier i europapolitiska frågor med inriktning främst på områdena statsvetenskap, juridik, ekonomi och handel.

Föreliggande rapport är författad av Magnus Frostenson och Tommy Borglund vid Handelshögskolan i Stockholm. Rapporten behandlar utvecklingen av EU:s politik för Corporate Social Responsibility (CSR). Inom EU har frågor om ekonomisk tillväxt haft mycket hög prioritet under senare år och det har också påverkat utvecklingen av EU:s CSR-politik. CSR ses i stor utsträckning som ett medel att stärka de europeiska företagens konkurrenskraft. Synen på företagens roll i samhället och vilket ansvar företagen har, bland annat för sina anställda, skiljer sig mellan olika europeiska länder. Den europeiska CSR-politiken har så här långt i stor utsträckning utformats i en dialog mellan olika intressenter. En viktig roll har spelats av företag och EU-kommissionen. Andra aktörer som fackföreningar och NGO:s har också varit med under processen, men har kunnat påverka politikens utformning endast i begränsad utsträckning.

Den CSR-politik som EU nu formulerar ger de enskilda företagen en mycket central roll i fråga om socialt ansvar, en roll som i förhållande till en svensk tradition får ses som ny och delvis främmande. Detta står i kontrast till den så kallade svenska modellen och dess tradition av förhandlingslösningar mellan arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer, samtidigt som staten har haft ansvar för välfärdstjänster.

Sieps ser som en av sina främsta uppgifter att fungera som en länk mellan den akademiska världen och beslutsfattare. Förhoppningsvis kommer denna rapport att bidra till detta samt rent allmänt leda till ökat intresse för frågor relaterade till den europeiska integrationen och Sveriges medlemskap i EU.

Jörgen Hettne
Tf. kanslichef
Sieps

OM FÖRFATTARNA

Magnus Frostenson är forskare och lärare i företagsetik vid Handelshögskolan i Stockholm. Han disputerade 2006 på en avhandling om etik och organisationsförändringar i svenska företag som internationaliseras. Nuvarande forskning är inriktad på CSR i organisationer och på etiska aspekter av slutförvarsfrågan för kärnavfall.

Tommy Borglund är konsult med inriktning mot CSR på Hallvarsson & Halvarsson och lärare i företagsetik på Handelshögskolan i Stockholm. Han disputerade 2006 på en avhandling om aktieägarvärdestrendens följder för svenska företag som internationaliseras.

FÖRFATTARNAS TACK

Vi vill rikta ett stort tack till Per Cramér, professor i internationell rätt och EG-rätt vid Göteborgs universitet, Elisabeth Dahlin, ambassadör och ansvarig för Globalt Ansvar vid Utrikesdepartementet, och Hans De Geer, tidigare professor i företagsetik vid Handelshögskolan i Stockholm och nu verksam i Hans De Geer Idé och Norm AB, som har ingått i rapportens referensgrupp. De synpunkter och förslag som referensgruppen har bidragit med har varit mycket värdefulla.

Dessutom vill vi tacka Sieps för möjligheten att skriva denna rapport och särskilt ekonomie doktor Rickard Eriksson för ett mycket gott samarbete och stöd i arbetsprocessen.

De intervjupersoner som har tagit sig tid att diskutera frågeställningarna kring företagets sociala ansvar med oss ska heller inte glömmas bort. Ett stort tack till er.

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING AV RAPPORTEN	7
1 INLEDNING	9
1.1. CSR-begreppet i ett företagsetiskt sammanhang.....	10
1.2. CSR-begreppet i ett praktiskt sammanhang.....	14
2 EU OCH CSR	16
2.1. Framväxten av en EU-politik kring företagens sociala ansvar	16
2.2. En europeisk förståelse av företagens sociala ansvar?.....	27
2.3. Aktörer på den europeiska arenan.....	29
2.4. Sammanfattning av kapitel 2	36
3 SVERIGE OCH CSR	37
3.1. Aktörer på den svenska arenan.....	37
3.2. Mötet mellan den europeiska och den svenska CSR-kontexten	43
3.3. Sammanfattning av kapitel 3	48
4 SLUTSATS: EN FÖRÄNDRAD SPELPLAN FÖR SVENSKA AKTÖRER OCH BESLUTFATTARE?	49
4.1. Det etiska idéperspektivets tillbakagång?.....	53
4.2. Slutord	55
ENGLISH SUMMARY	56
REFERENSER	58
APPENDIX	62
Relevanta hemsidor	62
Relevant ej refererad litteratur	62
Företag som uttryckt stöd för den europeiska alliansen för företagens sociala ansvar.....	63
Nätverksmedlemmar i den lokala svenska organisationen CSR Sweden	65
Svenska företag anslutna till Globalt Ansvar	65
Svenska företag anslutna till FN:s Global Compact	66

SAMMANFATTNING AV RAPPORTEN

EU:s diskussion kring företagens sociala ansvar börjar på allvar runt millennieskiftet. Denna diskussion växer fram i ett sammanhang där flera parallella processer och frågeställningar leder fram till en direkt identifikation av företagens sociala ansvar som ett prioriterat område inom den interna EU-kontexten. Den så kallade grönboken från 2001 kan ses som den grundtext som sedan utgör grunden för diskussionen om CSR i EU. Detta dokument kom att kommenteras av en mängd intressenter som sedan kom att diskutera frågeställningarna i ett europeiskt flerpartsforum som avrapporterade sitt arbete 2004. Inom EU har sedan arbetet med CSR-frågor gått vidare och mynnat ut i 2006 års inrättande av partnerskap för tillväxt och sysselsättning med målet att göra Europa till ett kompetenscentrum för företagens sociala ansvar. Detta medför också grundandet av en frivillighetsbaserad allians för företagens sociala ansvar. Processen som leder fram till detta dokument är omdiskuterad, liksom dokumentets innehåll. Kritiker menar att processen har varit sluten och i stort sett innefattat ett antal företag och vissa kretsar inom EU-kommissionen. På ett innehållsligt plan kommer processen med tiden att befästa bilden av CSR som ett frivilligt instrument som utgår från företagen.

Det svenska aktiva deltagandet i formuleringen av EU-politiken får ses som relativt begränsat. Vissa departementstjänstemän deltar aktivt i processen på så kallade *high level meetings* och ett offentligt organ som Globalt Ansvar är en framträdande aktör. Det tycks dock som om enskilda storföretag, både i Sverige och utomlands, bara indirekt berörs av EU:s CSR-politik. Andra ramverk och initiativ, exempelvis FN:s Global Compact, tycks vara tydligare instrument att arbeta med.

Den starka frivillighetsprincip som EU utgår ifrån ger företagen en mycket central roll i ansvarsdiskussionen. Man kan tala om en decentraliserings-tendens som för ner frågan om ansvaret på företagsnivå, där proaktivitet från företagens sida förutsätts för att regleringar ska kunna undvikas. I denna diskussion går också CSR med tiden från att vara ett starkt etiskt laddat begrepp till att bli ett politiskt, även om CSR ses som ett sätt att förverkliga centrala europeiska värden.

Även om det finns många svenska aktörer med ett starkt intresse för CSR-frågor finns det, av olika skäl, en viss skepsis mot den politik kring CSR som EU har formulerat, till exempel bland svenska arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. En ståndpunkt är att svensk lagstiftning redan täcker in de viktigaste dimensionerna i fråga om CSR, en annan att det i CSR-diskussionen finns en problematisk föreställning om företagens uppgift och

roll. Framför allt från fackföreningshåll hörs ett motstånd mot att företagens uppgift är att, utan demokratisk kontroll, tillhandahålla välfärdstjänster.

I förhållande till ett traditionellt svenskt sammanhang förutsätts företagen, enligt den politik som EU formulerar, anta en mycket mera proaktiv roll än tidigare. Det finns en stark decentraliseringstendens i fråga om det sociala ansvaret och en stark betoning av koalitionsbyggande och partnerskap. Av betydelse är dock att det är de enskilda företagen som är navet i denna modell.

Detta skär sig delvis mot etablerade arbetsgivar- och arbetstagarintressen. Fack och arbetsgivare har i EU:s nya förståelse av företagens sociala ansvar en roll att spela som dialogpartners snarare än centrala samhällskons tituerande parter. En konsultativ roll ges i detta sammanhang myndigheter, nationella organ och politiker, vilket innebär att de blir en intressent bland flera, men med särskilt ansvar för att skapa goda möjligheter för företagen att verka och dessutom tillåtas ta socialt ansvar i det lokala samhället. Företagen får som katalysatorer av det sociala ansvaret en aktiv roll som dialogskapare, inte minst med relevanta NGO:s som verkar i samhället.

1 INLEDNING

EU:s roll som normsändare på den politiska och sociala arenan blir allt starkare. På senare tid har EU antagit en alltmer aktiv roll i fråga om att formulera och definiera ramarna för företagens sociala ansvar (*Corporate Social Responsibility*, CSR). Detta har till stor del varit följden av en fortlöpande dialog mellan EU, medlemsstaterna, ett antal ledande internationella storföretag, samt andra aktörer på den sociala arenan som fackföreningar och så kallade NGOs (non-governmental organizations). De olika aktörerna i diskussionen har haft olika syften och målsättningar i processen, som stundtals har varit präglad av meningsskiljaktigheter, där en friktionsyta finns mellan förespråkare för frivillighetsprincipen och anhängare av striktare reglering. Inom EU återfinns nu det yttersta ansvaret för frågorna om företagens sociala ansvar hos kommissionären för näringsliv och industri, Günter Verheugen, vilket också har inneburit att de allt tydligare har kommit att knytas till EU:s tillväxtagenda. Det strategiska mål som finns är att vara världens mest konkurrenskraftiga och dynamiska kunskapsbaserade ekonomi, med möjlighet till hållbar ekonomisk tillväxt med fler och bättre arbetstillfällen och en högre grad av social sammanhållning.

Samtidigt pågår en levande diskussion om företagens sociala ansvar på nationell, svensk nivå. Denna förs mot bakgrund av en svensk tradition där politiker, fackföreningar och företag har haft relativt väl definierade roller i samhället och där maktbalansen mellan dessa aktörer har varit en grundläggande beståndsdel i vad som brukar kallas för ”den svenska modellen”, i vilken ansvars- och trygghetsfrågor har varit inbäddade i en allmän social välfärdsmodell där företagens roll i sociala frågor har nedtonats.

Här återfinns en potentiell konflikt mellan olika synsätt på företagens roll och ansvar i samhället. Den aktiva roll som företagen antas spela inom den förståelse av socialt ansvarstagande som EU nu formaliserar har ingen direkt motsvarighet i en traditionell svensk modell. Detta gör frågan om vad den politik som EU nu etablerar inom CSR-området får för konsekvenser i en svensk kontext mycket intressant att undersöka.

För svenskt vidkommande är diskussionen om företagens samhällsansvar intressant genom att den kan tänkas innebära en rollförändring på makronivå på det nationella planet, där företagen får en mera aktiv roll än tidigare. Detta kan antas förändra spelplanen för beslutsfattande i frågor om socialt ansvar.

Denna forskningsrapport har som syfte att i företagsetiska termer beskriva innehåll och dimensioner i EU:s CSR-politik och att analysera vilka följder denna får för olika svenska nationella aktörers roll i fråga om socialt

ansvarstagande. Som aktörer förstår vi främst arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer, enskilda företag, NGO:s och staten.

EU har under årens lopp formulerat sina ståndpunkter kring företagens sociala ansvar i en rad dokument som uttrycker en samlad förståelse av företagets roll och uppgift i samhället. Omfattande dokumentstudier är därför en naturlig grund för denna rapport. Rapporten innehåller också en identifikation av viktiga aktörer i den arbetsprocess som har lett fram till formuleringen och tillämpningen av EU:s ståndpunkter i fråga om företagens sociala ansvar. Intervjuer med utvalda intressenter fyller därför en viktig funktion. Detta är i linje med det aktörsperspektiv som rapporten har.

1.1 CSR-begreppet i ett företagsetiskt sammanhang

Denna rapport skrivs med utgångspunkt i ett akademiskt företagsetiskt perspektiv. Enligt detta kan diskussionen om företagets sociala ansvar, eller CSR, som är en vedertagen beteckning också i den svenska diskussionen, placeras in i den vidare ram som företagsetiken utgör.

Den generella företagsetiska diskussionen kan förstås på olika nivåer (se till exempel Borglund 2006, Brytting & Egels 2004). På makronivån diskuteras exempelvis näringslivets roll i samhället, det marknadsekonomiska systemets legitimitet och andra övergripande frågeställningar. På den mellanliggande mesonivån återfinns frågor som berör branscher eller enskilda företag och organisationer. Här finns exempelvis frågeställningar som har att göra med organisationers beteenden, moraliska status, strukturer och relationer till omvärlden. På mikronivån diskuteras en oftast organisationsintern kontext där den enskilde individens handlande och handlingsmöjligheter hamnar i fokus. Till exempel kan man på denna nivå placera diskussionen om vilka dygder eller handlingsegenskaper som en företagsledare bör ha.

Diskussionen kring CSR hör hemma inom företagsetiken. Men samtidigt bör man inte sätta likhetstecken mellan CSR och företagsetik, eftersom det vidare företagsetiska fältet också rymmer etiska frågor på andra nivåer än den mellan företag och samhälle eller företag och företag. Typiska frågeställningar som tas upp i diskussionen om CSR är intressentdialoger, hållbarhetsredovisningar, hållbar *supply chain management*, uppförandekoder (*codes of conduct*), etiska regler för underleverantörer (*compliance codes*), privata-publika partnerskap, sponsring och delaktighet i det lokala samhället (se till exempel Riis Nielsen 2006). Detta gör att diskussionen om CSR brukar återfinnas på den ovan beskrivna makro- och mesonivån. Däremot är det mera sällsynt att frågor om exempelvis individers värderingar tas upp (se Frostenson 2006), eller att individuellt ansvar eller per-

sonlig moral i arbetssituationen diskuteras, vilket görs inom den så kallade yrkesetiken (se bland andra Colnerud 1995, Silfverberg 1996, Brytting 2001), som är en integrerad del av det företagsetiska fältet.

Företagsetiken är också en tillämpad etik där etiska aspekter av till exempel ledarskap, redovisning, marknadsföring och personalpolitik ingår. CSR-diskussionen fokuseras på företagets roll i samhället generellt och enskilda företags aktiviteter i förhållande till deras intressenter mera specifikt. Det ofta starkt normativa tendensen i diskussionen vittnar om att olika aktörer har olika mål och syn på företagen.

Garriga & Melé (2004) skiljer mellan fyra grundläggande idéperspektiv som CSR brukar diskuteras utifrån. Den *instrumentella* idén ser CSR som ett medel för att uppnå värdemaximering för ägarna. Den *politiska* idén framhåller företagets makt och skyldighet att ta ansvar i en samhällelig politisk kontext. Den *integrativa* idén anser att företagen i sin verksamhet måste ta hänsyn till och integrera samhälleliga krav, medan den *etiska* idén ser CSR som ett etiskt begrepp som måste diskuteras i termer av exempelvis värden och plikter.

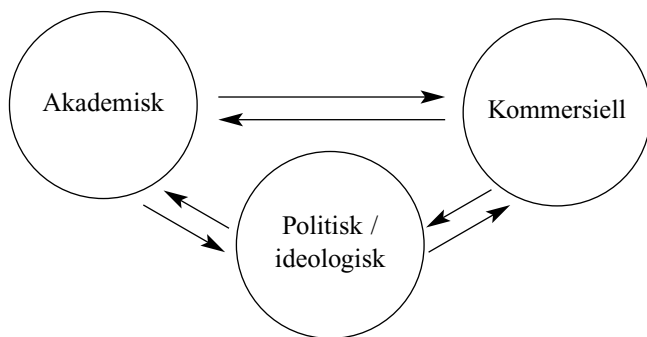
Något förenklat kan man hävda att den akademiska företagsetiska diskussionen till övervägande del förs utifrån det etiska idéperspektivet, vilket lyser igenom när CSR kommer upp till diskussion. Ett exempel är Argandoña (2006) som menar att man för att förstå ett begrepp som CSR måste utgå från ansvarsbegreppets etiska dimensioner. Detta handlar om en mera principiell etisk och filosofisk analys, till exempel kring ansvar, rättigheter, skyldigheter, moraliska egenskaper hos enskilda individer, samt definitioner av företagets roll, ansvar, syfte och natur.

Ett teoretiskt ramverk som är ständigt närvarande inom företagsetiken och som EU, åtminstone begreppsmässigt, har anammat i sina dokument är den så kallade intressentteorin, även känd som *stakeholderteorin*, med en flitigt använd anglicism. Grundtanken i den variant av teorin som kom att utformas inom företagsetiken (Freeman 1984) är att organisationen ingår i en väv av intressenter som har egna legitima mål, strävanden och anspråk, som i någon mening påverkas av och påverkar organisationens verksamhet (se bland andra Donaldson & Preston 1995, Freeman 1984, Mitchell m.fl. 1997, O'Higgins 2002, Phillips 2003, Phillips m.fl. 2003). I regel ses intressentteorin som en etiskt implicerande teori som identifierar skyldigheter som organisationen har att tillgodose intressenternas legitima krav. Phillips m.fl. (2003) betonar att intressentteorin i dess ursprungliga form är en organisationsetisk teori som innebär att frågor om etik utgör en central komponent i fråga om den strategiska ledningen av företag, där också före-

taget och dess ledning har ett moraliskt ansvar att tillgodose andra intressen än aktieägarnas. Att tala om intressentteori som ett slags samhällsetisk teori på makroplanet är alltså ett annat synsätt, som dock har haft förespråkare (se Phillips m.fl. 2003).

Samtidigt är den akademiska diskussionen bara en av flera som berör CSR-frågan. Något förenklat kan man säga att det finns tre diskurser, eller aktörsgruppers sätt att tala om och förstå en viss företeelse (Winther Jørgensen & Phillips 2000), som närmar sig frågan om CSR. Dessa kan förstås som en akademisk, en kommersiell och en politisk, alternativt ideologisk, diskurs. Dessa diskurser är inte nödvändigtvis ömsesidigt uteslutande utan snarare kompletterande, ibland kontrasterande. Det finns också en korsbefruktning mellan dem, vilket de dubbelriktade pilarna i figuren nedan illustrerar.

Figur 1. Tre olika diskurser kring företagsetik och CSR

Medan den akademiska diskursen kring företagsetik och CSR ofta är filosofiskt inriktad och rymmer ett betydande mått av etisk analys kan den kommersiella diskursen kring CSR, för att använda Garrigas & Melés (2004) terminologi, ses som utgående från det instrumentella idéperspektivet. Kännetecknande för den kommersiella diskursen – och praxisen – kring CSR och etik är att begreppen fyller en instrumentell och affärsmässig funktion. CSR och etik ses som profileringsaktiviteter för att stärka företagets varumärken och konkurrensmässiga position.

Den politiska och ideologiska diskursen har kan återföras på det politiska respektive den integrativa idéperspektivet. I synnerhet den ideologiskt präglade diskursen (där Klein 2001 är ett tydligt exempel) rymmer ett starkt normativt innehåll och rymmer en etablerad föreställning om företagets berättigade roll i samhället.

Den diskussion som EU för kring frågan om företagens sociala ansvar är egentligen präglad av alla tre diskurser. Det teoretiska ramverk man använder sig av (intressentteorin) hämtas från en akademisk diskurs, medan frågan vad företagen är och vilket ansvar de bör ta får ett svar baserat på politiska eller, i förekommande fall, ideologiska överväganden. I hög grad diskuteras också CSR som ett affärs- och konkurrensmässigt viktigt begrepp, vilket återspeglar den kommersiella diskursen och instrumentella idéperspektivet kring CSR.

CSR-diskussionen måste också sägas vara kontextuellt betingad. En europeisk diskussion på temat företagens sociala ansvar är inte densamma som en amerikansk. Som en intressant jämförelse får man i en databassökning (Business Source Premier, 2006-09-27) på "corporate social responsibility" inte mer än 14 träffar i den ledande amerikanska företagsetiska tidskriften Business Ethics Quarterly, medan motsvarande sökning i en av de stora europeiska företagsetiska tidskrifterna, Journal of Business Ethics, genererar 515 träffar (via ProQuest 2006-09-27). Denna skillnad kan inte bara förklaras av den senare tidskriftens mera frekventa utgivning. Detta visar också på att en värdering av begreppets relevans i den företagsetiska diskussionen. I en amerikansk kontext förknippas ofta diskussionen om CSR med välgörenhet och sponsring, medan den europeiska diskussionen kan kopplas till företagets roll, skyldigheter och frivilliga åtaganden i en befintlig samhällsmodell (Lund 2006, intervju).

I viss mån fyller CSR en funktion inom diskussionen om företags- eller ägarstyrning, *corporate governance*. De Geer (2005) och Larsson (2005) ser framväxten av en allt starkare finansmarknad med mera aktiva ägare som en grund för ett ökat intresse av hur företagen styrs. Mot denna bakgrund bör också en amerikansk lag som Sarbanes-Oxley Act förstås, en lag som tillkom efter Enronskandalen och som framför allt syftar till att ge ägarna ökat skydd. Parallellt med detta finns ett ökat tryck från andra intressenter i samhället, framför allt så kallade NGO:s, som träder fram som ytterligare en viktig aktör i samhället vid sidan om staten, näringslivet, arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. Här finns, menar De Geer (2005) och Larsson (2005), grunden till de ökade kraven på företagen att ta socialt ansvar. Samtidigt betyder detta att *corporate governance* och CSR blir två sidor av samma mynt, nämligen en ny kravkontext som företagen måste anpassa sig till.

1.2 CSR-begreppet i ett praktiskt sammanhang

De Geer (2005) diskuterar utvecklingen av CSR och nämner fyra aktörsgrupper som påverkar utvecklingen på området. De är den finansiella sek-

torn, näringsliv, politiker och NGO:s. Sahlin-Andersson (2006) beskriver CSR som en trend som involverar företag, stater, internationella organisationer och civilsamhällesorganisationer. Buhr & Grafström (2005) nämner ett antal aktörer som påverkar framväxten av CSR. De är NGO:s och gräsrotsorganisationer, konsumentorganisationer, finansiella investerare, konsultföretag samt stater och överstatliga organisationer. Även media tillskrivs en roll som aktör, vilket Buhr & Grafström (2005) illustrerar med en studie av Financial Times ökade intresse av att skriva om CSR. Windell (2004) kategoriserar aktörerna inom CSR området på ett liknande sätt. Här nämns företag, företagsorganisationer, statliga organisationer, överstatliga organisationer, konsulter, sociala investerare (SRI), akademi, media och medlemskapsorganisationer.

En populärvetenskaplig beskrivning av den växande arbetsmarknaden inom CSR listar ett antal aktörer (Crane & Keula 2006). De grupperas till företagsorganisationer, regeringsorganisationer, akademi och NGO:s. Inom företagsorganisationer återfinns aktörerna konsultbolag, internföretagsorganisationer, SRI-organisationer specialiserade på socialt ansvarsfulla investeringar samt en samlingsgrupp av nätverksorganisationer och media, med flera. Inom konsultbolagsgruppen finns, bland andra, miljökonsulter, strategikonsulter, PR-konsulter och revisionskonsulter. Det finns alltså ett antal kommersiella aktörer som påverkar CSR-området. I en annan sammanställning över kommersiella aktörer som är verksamma inom CSR i Storbritannien hittar vi flera olika typer (CSR Professional Services Directory 2006). Certifieringsföretag, revisionsbyråer, strategikonsulter, managementkonsulter, PR-byråer, SRI-företag, rekryteringsföretag och utbildningsföretag är några av de många kategorier som nämns. Sammantaget är aktörerna inom CSR-området många och kan grupperas till att omfatta näringsliv, stat/regering, akademi och NGO:s. (se figur 2 här intill). Media är en arena på vilka dessa aktörer verkar och media är därmed också en aktör.

CSR som begrepp har ett fått genomslag bland svenska storföretag under de senaste åren. I slutet av 1990-talet var CSR en inte särskilt spridd idé bland svenska företag, men 2005 hade tre av fyra företag på Stockholmsbörsens A-lista hemsidor som kommunicerade socialt ansvarstagande i någon form, till exempel CSR, hållbarhet eller miljöengagemang (Windell 2007). Idag är det vanligt att företagen i sina årsredovisningar redovisar sina insatser inom områden som CSR och hållbarhet. De första svenska konsultbolagen började att arbeta med CSR under de första åren på 1990-talet och tio år senare hade antalet konsulter inom detta område ökat avsevärt. De första åren fanns en tydlig inriktning mot miljö och etik.

Figur 2: Aktörsgrupper inom CSR

Näringsliv	Regering/Stat
Företag internt	Regering/Departement
Konsulter (PR, Revision, Management)	Myndigheter
Utbildningsföretag	EU-institutioner
Licensieringsföretag	FN-institutioner
Investerare (SRI)	
Arbetsgivarorganisationer	
Branschorganisationer	

Media

NGO	Akademi
Fackföreningar	Grundutbildning
Civilsamhällsorganisationer	Vidareutbildning
Konsumentorganisationer	Forskning
Ideella gräsrotsorganisationer	

Nu kan enligt Windell (2007) sex typer av konsulter inom området hittas; revisionsbyråer samt konsulter inom områdena management, kommunikation, etiska investeringar, företagsetik och miljö/hållbarhet.

2 EU OCH CSR

2.1 Framväxten av en EU-politik kring företagens sociala ansvar

Det var i samband med Europeiska rådets möte i Lissabon 2000 som CSR för första gången kom att betonas som ett strategiskt viktigt begrepp. Detta följdes sedan upp i samband med rådets möte i Göteborg 2001, där även miljödimensionen betonades som en del av en långsiktigt hållbar strategi för Europa. Den syn som etablerades kan beskrivas som en övertygelse om att långsiktigt hållbar utveckling måste omfatta såväl ekonomisk tillväxt som social sammanhållning och miljöhänsyn.

Olika dimensioner av frågeställningarna kring företagens sociala ansvar hade diskuterats tidigare. EU:s diskussion om CSR växer fram i ett sammanhang där flera parallella processer och frågeställningar, till exempel kring social sammanhållning, arbetsmarknadens funktionssätt, konkurrenskraft, konsumentskydd och miljö leder fram till en direkt identifikation av företagens sociala ansvar som ett prioriterat område. Processen måste också förstås mot bakgrund av EU:s önskan att skapa gemensamma ramverk för den europeiska marknaden.

I mitten av nittioalet fanns en diskussion kring social utslagning av stora grupper på arbetsmarknaden i flera europeiska länder. Bland annat var den levande i Storbritannien, där man levde med effekterna av de stora neddragningarna inom kol- och stålindustrin under åttiotalet. Ökade kostnader och sociala problem fordrade en ny form av angreppssätt där den traditionella politiken behövde kompletteras av olika samhällsaktörers aktiva medverkan för att motverka utslagningen i samhället. En inspirationskälla för flera europeiska aktörer, däribland den svenska stiftelsen Jobs and Society, var Business in the Community, en brittisk organisation som var ett initiativ som grundats som ett stöd för åtgärder för övertalig arbetskraft inom de näringsgrenar som drabbats hårdast av nedskärningar och rationaliseringar under åttiotalet.

Också på europeisk nivå var denna typ av frågeställningar levande. 1995 riktade dåvarande ordföranden i EU-kommissionen, Jacques Delors, en vädjan till män och kvinnor i affärslivet som behövdes som partners i kampen för att motverka social utslagning i de europeiska samhällena. Någon-ting som var tydligt var att ett aktivt deltagande från näringslivets sida var nödvändigt för att kunna bemästra de problem som den sociala utslagningen hotade att medföra. Näringslivet sågs här som en viktig partner som kunde bidra med engagemang och goda exempel för att motverka social utslagning.

Det fanns i mitten av nittioalet inspirationskällor på nationell nivå. I Storbritannien kom diskussionen om socialt ansvar att handla om åtgärder för att komma till rätta med sociala missförhållanden. I Frankrike, exempelvis, fanns en annan typ av diskussion som mera berörde medarbetarnas situation i företagen. Också den danska diskussionen var levande. Delors vann gehör inom näringslivet. 1995 undertecknade tjugotalet framträdande personer inom näringslivet deklarationen *European Business Declaration against Social Exclusion*. En följd av detta blev också att företagsnätverket CSR Europe (ursprungligen benämnt the European Business Network for Social Cohesion) grundades 1996, en organisation som fram till dags dato har spelat en mycket viktig roll för utformandet av EU:s politik kring företagens sociala ansvar.

I olika steg kom processen att gå vidare. Förändringen av arbetsmarknaden och dess sociala konsekvenser var någonting som den så kallade Gyllenhammargruppen, som skapades i samband med mötet kring arbetsmarknaden inom EU i Luxemburg 1997, fick i uppdrag att utreda. I gruppens slutrapport från 1998 föreslog man bland annat att företag med mer än 1000 anställda årligen skulle publicera information kring hur de hanterar omställningar, allt för att visa hur verksamheten påverkar samhället.

Tiden runt millennieskiftet kan ses som den uttryckliga startpunkten för den mera direkta diskussionen kring företagens sociala ansvar inom EU. En viktig bevekelsegrund förblev diskussionen om socialt utanförskap som fördes i ett antal medlemsländer. De nationella regeringarna i Danmark, Nederländerna, Storbritannien och Irland lierade sig under 2000 i ett försök att motverka den sociala utslagning som följer av att stora grupper slogs ut från arbetsmarknaden. Grundtanken var att partnerskap mellan offentlig och privat verksamhet skulle kunna upprättas för att på så sätt kunna hantera den sociala problematiken som utanförskapet utgjorde.

Det officiella ställningstagandet för behovet av en politik för företagens sociala ansvar kom i samband med Lissabonkonferensen i mars 2000, då de europeiska regeringscheferna gjorde ett gemensamt uttalande till förmån för CSR som en integrerad del av den så kallade Lissabonagendan för tillväxt och hållbar utveckling. Inför konferensen hade EU-kommissionen låtit ta fram underlag kring ett antal prioriterade frågor som kunde kopplas till den ekonomiska och sociala situationen inom EU. Centrala frågor var behovet av ekonomisk och social förnyelse, informationssamhällets nya utmaningar, och åtgärder för att motverka arbetslöshet och socialt utanförskap.

Att dessa frågor får hög prioritet är ett tecken på att diskussionen om företagens sociala ansvar redan tidigt knyts till en *intern* europeisk agenda.

Den utvecklas i ett socialpolitiskt sammanhang. Grunderna för varför frågan blir intern och kopplas till den socialpolitiska agendan och med tiden allt starkare till EU:s tillväxtagenda, kan diskuteras. Till de utmaningar som EU står inför vid millennieskiftet hör det starka konkurrenshotet från USA och andra snabbt växande ekonomier. Globaliseringen innebär både hot och möjligheter. Dessutom står östutvidgningen av EU för dörren samtidigt som man vill slå vakt om en europeisk modell som framför allt kommer till uttryck på arbetsmarknaden och i den sociala dimensionen. Att företagen fyller en funktion i detta sammanhang erkänns och börjar behandlas på ett delvis nytt sätt när ansvarsfrågorna aktualiseras.

De ståndpunkter om hållbar utveckling som Lissabonkonferensen kom att anta går i fas med den socialpolitiska agenda som antogs några månader senare, i juni 2000 (KOM (2000) 379). Framför allt betonades målet att modernisera den europeiska sociala modellen och att omvandla de politiska åtagandena från Lissabonkonferensen till konkret handling. Företagens sociala ansvar uppmärksammas här med avseende på arbetsmarknaden och följderna av en ökad ekonomisk integration och de krav som den nya ekonomin för med sig. I den socialpolitiska agendan nämns att EU-kommissionen åtar sig att arbeta aktivt med frågan om CSR och att under 2001 komma ut med ett meddelande i frågan, det som senare blev grönboken, för att stödja initiativ som kan kopplas till företagets sociala ansvar och förändringsledarskap. Man talar här om en *triple bottom-line approach* till frågan om företagets sociala ansvar, och använder därmed ett begrepp som bygger på en föreställning om att företagets verksamhet leder till "resultat" inte bara på det ekonomiska, utan också på det sociala och miljömässiga området.

I samtliga dokument som EU-kommissionen har gett ut från och med den så kallade grönboken 2001 betraktas företagets sociala ansvar som ett begrepp som innebär att företagen på frivillig grund integrerar sociala och miljömässiga hänsyn i sin verksamhet och i sin samverkan med intressenterna. Frivilligheten och intressentperspektivet är alltså grundläggande.

2001 års grönbok om företagets sociala ansvar var ett diskussionsunderlag och en vägvisare för hur ett partnerskap för utarbetandet av en gemensam europeisk ram för företagets sociala ansvar skulle kunna se ut. Samtidigt kan den ses som en bekräftelse av insikten att EU måste förhålla sig till det faktum att ett allt större antal företag vid millennieskiftet hade börjat anamma strategier för socialt ansvar som ett svar på, som EU-kommissionen uttrycker det, sociala, miljömässiga och ekonomiska påtryckningar. Företagen erkänns som viktiga aktörer som fyller en instrumentellt viktig funktion för uppnåendet av politiska mål, eller som formuleringen i grön-

Tabell 1: Viktiga dokument i processen efter Lissabonkonferensen

Avsändare	Dokument	Kommentar
EU-kommissionen	KOM (2001) 366 ("Grönboken")	Diskussionsunderlag för utvecklingen mot en strategi för en europeisk ram för företagens sociala ansvar
EU-kommissionen	KOM (2002) 347	Strategidokument för främjande av företagens sociala ansvar
European Multistakeholder Forum on CSR	Final report	Slutrapport från flerpartsforumet om företagens sociala ansvar innehållande rekommendationer kring företagens sociala ansvar
EU-kommissionen	KOM (2006) 136	Inrättandet av partnerskap för tillväxt och sysselsättning med målet att göra Europa till ett kompetenscentrum för företagens sociala ansvar

boken lyder: "Europeiska unionen intresserar sig därför för företagens sociala ansvarstagande eftersom det på ett positivt sätt kan bidra till det strategiska mål som man fattade beslut om i Lissabon: 'att bli världens mest konkurrenskraftiga och dynamiska kunskapsbaserade ekonomi, med möjlighet till hållbar ekonomisk tillväxt med fler och bättre arbetstillfällen och en högre grad av social sammanhållning'" (s. 3).

I beskrivningen av företagens position menar EU-kommissionen att det sociala ansvaret alltmera blir en del av företagens europeiska identitet. Fyra orsaker till en ökad medvetenhet anges:

- 1) ökade krav och förväntningar från externa intressenter mot bakgrund av globaliseringen och storskaliga industriella förväntningar
- 2) konsumenters och investerares allt större hänsynstagande till sociala kriterier vid affärsbeslut
- 3) ökad oro över potentiell miljöpåverkan av företagens verksamheter
- 4) ökad insyn i företagens förehavanden på grund av den moderna informations- och kommunikationstekniken.

Här nämns också det affärsmässiga argumentet för socialt ansvarstagande. Det ligger i företagens intresse att engagera sig i socialt ansvarstagande. Det blir en "investering" som, menar EU-kommissionen, kommer att betala sig i framtiden.

Grönboken hänvisar tydligt till att utvecklingen mot en politik för ett större socialt ansvarstagande bland företagen är i linje med både Europeiska rå-

dets synsätt och uttalanden liksom internationella initiativ som FN:s Global Compact från 2000, ILO:s trepartsförklaring om multinationella företag och socialpolitik (1977/2000) och OECD:s riktlinjer för multinationella företag (2000). Dessa initiativ föregår och integreras i den EU-politik som man avser mejsla ut. Värdet av en europeisk strategi i frågan betonas också. Genom att komplettera befintliga initiativ skapar man en europeisk förståelse som bidrar till enhetlighet och kvalitet för företagets lösningar för socialt ansvar. Dessutom stöder man strategier och metoder för utvärdering och granskning av företagets lösningar.

Den förståelse av företagets sociala ansvar som EU-kommissionen beskriver innebär att företagen investerar mer i humankapital, miljö och relationer med intressenter än vad lagstiftningen uttryckligen stadgar. Det sociala ansvaret blir därmed mellanskillnaden mellan faktiskt handlande och legala krav.

Dokumentet vänder sig till företag av alla storlekar, även om det finns ett erkännande av att frågan om företagets sociala ansvar, som den förstås av EU-kommissionen, framför allt är relevant för större företag. Men exempel på hur mindre och medelstora företag kan ta ansvar ges genom hänvisning till deras engagemang i lokalsamhället.

Grönboken ägnar stort utrymme åt att diskutera innebörden av företagets sociala ansvar. Den företagsinterna dimensionen får nästan lika stort utrymme som den externa. Den interna dimensionen berör personalförvaltning, arbetsmiljö, ansvarsfull omstrukturering samt hantering av miljöpåverkan och naturresurser. Inte minst utbildning av arbetskraften, ansvarsfulla och icke-diskriminerande rekryteringsprocesser och rättvisa system för lönesättning och vinstdelning nämns här, samtidigt som informations- och samverkansaspekten betonas i fråga om omstruktureringar som leder till nedskärningar. Detta ska ses mot bakgrund av att dokumentet kallar de anställda för "ett företags viktigaste intressenter" (s. 18) Den externa dimensionen berör relationer till omgivande intressenter som lokalsamhället, affärspartners, leverantörer och konsumenter, liksom mänskliga rättigheter och globala miljöfrågor. Denna externa dimension innefattar en mängd olika ansvarsfrågor av sinsemellan mycket skiftande karaktär. Allt ifrån bullerhantering, idrottssponsring, barnomsorg och rekrytering av socialt utslagna människor till korrupcion och globala uppförandekoder nämns. Särskilt när det gäller efterlevnaden av mänskliga rättigheter behövs granskning och social revision, menar kommissionen.

EU-kommissionen identifierar ansvarsfrågan som en lednings- och styrningsfråga: "När de frågor som rör socialt ansvarstagande blir en integrale-

rad del i företagets strategiska planering och rutinmässiga verksamhet, måste chefer och anställda fatta affärsbeslut som baserar sig på andra kriterier än de som de ursprungligen utbildats att ta hänsyn till. De traditionella modellerna för hur en organisation fungerar samt för strategisk ledning och till och med affärsetik är inte alltid tillräckliga när det gäller att leda ett företag i denna nya miljö.” (s. 16). Man hävdar alltså att vi befinner oss i en genuint ny situation och att ett ökat socialt ansvarstagande måste medföra en kompetenshöjning som ska tillgodoses, bland annat genom utbildningsinsatser vid handelshögskolor och universitet.

I den nya situation som EU-kommissionen beskriver ingår också ökade krav på informationsgivning i fråga om socialt ansvar och på miljöområdet. EU ställer sig här bakom kravet på ökad rapportering och revision av företagens ”resultat” på det sociala och miljömässiga området. Utvecklingen av redovisnings- och revisionsstandards är en viktig fråga, liksom social märkning, men en alltför rik flora av standards riskerar att bli självmotverkande. Motsvarande harmonisering är ett viktigt tema i fråga om så kallade socialt ansvarsfulla investeringar, som presenteras som någonting positivt men som gynnas av tydliga och jämförbara kriterier för vilka investeringar som kan bedömas som socialt acceptabla.

De frågor som till sist aktualiseras i dokumentet och som ses som prioriterade handlar om hur EU ska kunna spela en positiv roll vid utvecklandet av europeiska ramar för företagens sociala ansvarstagande och hur goda strategier och metoder ska kunna utvecklas. För företagets del behövs bland annat kunskap om drivkrafter, affärsstrategier, informationsgivning och vinsterna av socialt ansvarstagande. Dialogaspekten och vilken roll olika intressenter bör spela i diskussionen är också en viktig fråga liksom utvärdering och granskning av och stöd till konkreta ansvarsåtgärder.

Noterbart är också att en betydande del av grönboken utgörs av en bilaga där begrepp knutna till CSR klargörs och där en ansevärd internetlänksamling till olika organisationer som på ena eller andra sättet har med diskussionen att göra. Grönbokens karaktär och dess bilagas många definitioner och omnämmandet av de många organisationerna förstärker dokumentets karaktär som en grundläggande resursinventering inför det framtida arbete som ska följa.

Grönboken var ett diskussionsunderlag som olika intressenter uppmanades att svara på. 2002 års ”Meddelande från kommissionen om företagets sociala ansvar – näringslivets bidrag till en långsiktigt stabil utveckling” (KOM (2002) 347) förtydligar den strategiska aspekten av skapandet av en europeisk ram i frågan. Mot bakgrund av de runt 250 reaktioner på

grönboken som kommit in från olika intressenter betonar man i grönbokens anda att EU måste ta en aktiv roll i frågan om företagens sociala ansvar. Två skäl anges. Det ena är instrumentellt, ett socialt ansvarstagande från företagens sida bidrar till att främja EU:s politik inom en rad strategiska områden. Det andra är att EU måste ta sitt ansvar för att bringa ordning i den förvirring och möjliga snedvridning av marknaden som följer av att det finns en sådan mängd instrument, rapporteringsstandards, certifieringar, normsystem och andra företeelser på området. Konvergens är nyckelord, i syfte att säkerställa en väl fungerande inre marknad präglad av rättvisa konkurrensvillkor.

Den strategi som EU-kommissionen lägger fast i dokumentet innebär att ett antal strategiskt viktiga områden kommer att definieras. I EU:s uppgift ingår att öka kunskaperna om hur ett socialt ansvarstagande från företagens sida påverkar näringslivet och samhället, att utveckla erfarenhetsutbytet mellan företagen i fråga om bra metoder för socialt ansvarstagande, liksom erfarenhetsutbytet mellan medlemsstaterna. Genom utbildning ska också företagens ledningskompetens när det gäller socialt ansvarstagande utvecklas. Dessutom ska ett socialt ansvarstagande från de små och medelstora företagens sida främjas liksom konvergens och öppenhet när det gäller metoder och verktyg för socialt ansvarstagande. Konvergens bör, menar kommissionen, uppnås i fråga om etiska regler, ledningsnormer, mätning, rapportering, garantier, märkning och kriterierna för socialt ansvarsfulla investeringar. Särskilt ILO:s grundläggande konventioner och OECD:s riktlinjer för multinationella företag nämns som lämpliga grundvalar för etiska regler. EU:s uppgift är med andra ord inte alls nödvändigtvis att etablera egna standards, utan snarare att verka för tillämpning av befintliga standards i olika sammanhang, till exempel Global Reporting Initiatives standard för hållbarhetsredovisning.

Dokumentet kungör också inrättandet av ett *uropeiskt flerpartsforum* kring företagens sociala ansvar, ett partssammansatt forum med en representant från EU-kommissionen som ordförande samt fyrtioalet representanter från europeiska arbetsgivarorganisationer, arbetstagare, konsumenter, det civila samhället, yrkessammanslutningar och företagsnätverk. Det mål man satte var att forumet senast 2004 fatta beslut i ett antal viktiga frågor:

- Vägledande principer för hur förhållandet mellan företagens sociala ansvar och deras konkurrenskraft ser ut
- Företagens ansvar och bidrag till en långsiktigt stabil utveckling och integrering av ett jämställdhetsperspektiv
- Små och medelstora företags roll

- Effekter av och trovärdigheten i befintliga internationella etiska riktlinjer
- Riktlinjer för mätning och rapportering av socialt ansvarstagande och för märkning
- Pensionsfondernas och investeringsfondernas policy i fråga om socialt ansvarsfulla investeringar.

Frågan om företagens sociala ansvar får också en politisk innebörd i och med att kommissionen i dokumentet uttryckligen stadgar att EU:s politik ska beakta ansvarsdimensionen. Den ska komma till uttryck på olika områden, som i sysselsättnings- och socialpolitiken, näringslivspolitiken, miljöpolitiken, konsumentpolitiken, politiken för offentlig upphandling och politiken för yttre förbindelser, vilket också omfattar handel och utvecklings-samarbete. Dessutom ska EU:s egen förvaltning anamma principerna om socialt ansvarstagande inom den egna organisationen. Då den politik som ska präglas av principerna om socialt ansvarstagande spänner över så många fält blir dess innehållsliga dimension vag. Kommissionen nämner möjliga konkreta åtgärder av vitt skilda slag. Till exempel betonas gemenskapens miljöstyrnings- och miljörevisionssystem EMAS som ett hjälpmedel som EU bidrar med. Stöd till forskning, skapandet av ramdirektiv för olika områden och stöd för teknisk och kapacitetsmässig utveckling i utvecklingsländerna.

Flerpartsforumet för företagens sociala ansvar initierades 2002 och innebar att dialogprocessen kring EU:s politik kring företagens sociala ansvar vidgades betydligt. Processen varade i tjugotalet månader och forumets slutrapport publicerades 2004. I själva uppdraget låg att främja innovation, transparens och konvergens i fråga om socialt ansvarstagande i företagen. Sättet att göra detta på var att öka kunskapen om CSR och hållbar utveckling, att utbyta erfarenhet och att undersöka potentialen för tydliga gemensamma riktlinjer i fråga om CSR-rutiner och -arrangemang.

Flerpartsforumet kom i praktiken att beröra ett antal områden. En viktig del av arbetet var att förhålla sig till befintliga internationella och europeiska principer, standards och konventioner på CSR-området. Forumet skriver i sin slutrapport att de europeiska deltagarna i forumet har hämtat stöd och inspiration från befintliga texter och rekommendationer som ILO:s trepartsförklaring om multinationella företag och socialpolitik (1977/2000) och OECD:s riktlinjer för multinationella företag (2000) och FN:s Global Compact från 2000. Andra viktiga texter är till exempel FN:s deklaration om mänskliga rättigheter (1948), Riodeklarationen om miljö och utveckling (1992), Agenda 21 (1992) och Johannesburgsdeklarationen

(2002). Detta är också ett erkännande av att frågan om företagens sociala ansvar inte alls är en snävt europeisk fråga. Samtidigt bekräftar de många tidiga deklARATIONERNA och principerna att EU är relativt sent ute i formulering- och konvergensfasen i fråga om CSR, åtminstone i jämförelse med exempelvis FN och OECD.

Forumet tar också upp *drivkrafter, hinder och framgångsfaktorer* i fråga om CSR. I fråga om drivkrafter väljer forumet att skilja mellan interna och externa. Man skiljer också mellan drivkrafter som kan förstås som värde-drivna (värderationella) och affärsdrivna (målrationella) enligt följande schema:

Tabell 2: Drivkrafter i fråga om CSR

<i>Drivkrafter</i>	Värde drivna	Affärsdrivna
Interna	Värderingar hos nyckelpersoner Företagskultur	Kostnadsreducering (eko-effektivitet) Resursvård Riskminimering Förekomma yttre krav och lagstiftning Bibehålla "mandatet att verka" i samhället Konkurrensfördelar Varumärkesvård och rykte Attrahera arbetskraft Kvalitets- och effektivitetsskäl Locka investerare Upprätthålla goda intressentrelationer
Externa		Förväntningar och krav från externa intressenter som investerare, konsumenter, myndigheter, NGO:s, fackföreningar, leverantörer, konkurrenter och affärsnätverk

Forumet nämner här inte uttryckligen externa värde drivna faktorer, men implicit finns det här ett antal samhälleliga värderingar som man kan anta att företagen måste dela, eller åtminstone förhålla sig till, för att kunna få sitt mandat att leda, vilket dock forumet väljer att behandla som en intern aspekt av frågan.

Men även om det finns tydliga drivkrafter så identifierar forumet också en mångbottnad problematik. Till exempel måste den som arbetar aktivt med olika åtgärder för socialt ansvarstagande väga nyttan mot kostnaderna. Här är utfallet av bedömningen inte alltid givet. Språkbruket kring CSR är också relativt nytt och kräver både inläring och en ny beskrivning av näringslivets predikament. Dessutom är många verktyg, standards och riktlinjer i fråga om företagens sociala ansvar fortfarande outvecklade eller otillräckliga.

Vad krävs för ett framgångsrikt arbete med CSR? Forumet observerar här att vissa recept trots allt finns. Bland de många faktorerna nämns engagemang från nyckelpersoner i företagen och en aktiv integration av målsättningarna och ansvarstagandet i företagskulturen och det praktiska arbetet. Dessutom är tydliga målsättningar, öppen kommunikation och en kultur som präglas av lärande, innovation och förbättringsvilja viktig. Fortlöpande intressentdialog är också en nödvändig ingrediens liksom att engagera företagets medarbetare i processen. Att dela erfarenheter och att ha tillgång till, alternativt skapa, verktyg och standards som underlättar arbetet behövs också.

Avsnittet om rekommendationer och initiativ inför framtiden omfattar ett antal centrala punkter. *Att öka medvetenheten och kunskapen om CSR* innebär bland annat att de grundläggande värderingar och nyckelprinciper som kommer till uttryck i de fundamentala texterna på området bör bejakas av samtliga intressenter i deras arbete med CSR. Här betonas alltså att arbetet bör vara värde- och principstyrt. Dessutom är erfarenhetsutbyte mycket viktigt liksom ökad forskning och förbättrad kunskap om CSR.

Att utveckla kapaciteten och kompetensen för att utveckla och samordna CSR-aktiviteter är en annan central punkt som till stor del riktar in sig mot företagets möjligheter att utveckla kunskap och praxis på området. Resurser bör användas i utbildningssyfte, inte minst inom affärsutbildningarna, för att öka både kunnande och kompetens på området.

Att bidra till ett klimat som främjar CSR är ett annat vitalt område. Detta formuleras brett av forumet men berör frågor som tydliga strategier från myndigheterna i fråga om CSR, transparenta arbetsmetoder, tydlig information och goda rapporteringsmöjligheter, samt ett adekvat legalt ramverk. Till detta ska också kopplas en fortlöpande intressentdialog och en aktiv roll för EU.

2006 års meddelande från EU-kommissionen (KOM (2006) 136) är ett led i strävan efter att göra Europa till ett "kompetenscentrum för företagens sociala ansvar", eller som det heter i den engelska versionen "a pole on excellence on CSR". Frågan om företagens sociala ansvar beskrivs uttryckligen som en fråga som berör varje europé eftersom det är en del av den europeiska sociala modellen. EU-kommissionen återkommer i meddelandet till värdedimensionen. Modellen bygger på "lika möjligheter, hög livskvalitet, social integration och sund miljö" (s. 3). Då frågan enligt kommissionen berör varje europé faller det sig också naturligt att alla slags företag, oberoende av storlek, åsyftas i diskussionen om företagens sociala ansvar, som i sig är "ett uttryck för de grundläggande värdena i det samhälle som

vi vill leva i” (s. 10). För att kunna uppnå en hög nivå av ekonomisk utveckling, miljöskydd, social sammanhållning och livskvalitet krävs lagstiftning och regelverk, självsanering och självkontroll, samt ett arbetsklimat som ”främjar innovation och entreprenörsanda, rättvisa och förtroende” (s. 10). Företagens sociala ansvarstagande är, betonar dokumentet, ingen ersättning för politiska åtgärder, men det bidrar instrumentellt till uppfyllandet av politiska mål, till exempel genom mera integrerade arbetsmarknader, kompetensutveckling, förbättrad folkhälsa, innovationer, rationellt utnyttjande av naturresurser, drägliga arbetsförhållanden och minskad fattigdom.

Frivillighetstemat går igen. I dokumentet betonar kommissionen det kontraproduktiva i ett tillvägagångssätt som ökar företagets skyldigheter och administration och därmed också, tvärtemot intentionen, en ökad men försämrad reglering. Medlet är i stället alliansbyggande och partnerskap med det privata näringslivet. Den europeiska allians för företagets sociala ansvar som beskrivs i dokumentet ska ses som en politisk ram för nya eller redan existerande initiativ i företag av olika storlek och hos deras intressenter. Alliansen är inget rättsligt instrument utan bygger helt och hållet på frivilligt deltagande. Varken företagen, EU-kommissionen eller någon annan myndighet undertecknar några dokument. Inga särskilda legala förpliktelser följer alltså med alliansen.

I stället handlar det om att genom öppenhet, påverkan, dialog och information visa på hur företagen bäst arbetar för en långsiktigt hållbar utveckling, som också innefattar Europas innovativa potential, konkurrenskraft, tillväxt och sysselsättning. EU-kommissionen menar här att alliansen bör ses som ett resultat av de diskussioner som fördes med näringsliv och intressenter i det europeiska flerpartsforumet. Också den europeiska färdplanen för företagets sociala ansvar – 2010 – har varit vägledande. I denna färdplan har ledande företag och företagsnätverk beskrivit sina visioner och prioriteringar för vad det innebär att vara ett europeiskt konkurrenskraftigt företag. Partnerskapet innebär en fortsatt intressentdialog där regeringar, näringsliv och andra aktörer samverkar med målet att göra Europa till ett kompetenscentrum för företagets sociala ansvar. Hur detta ska genomföras preciseras egentligen inte i dokumentet. Verksamhetsområdena formuleras mycket allmänt, som att:

- 1) öka medvetenheten om kunskaperna om företagets sociala ansvar
- 2) medverka till att fler företag tar socialt ansvar och att det bildas samsamarbetskoalitioner
- 3) verka för ett arbetsklimat som främjar socialt ansvarstagande.

EU-kommissionen ser på sin egen roll som stödjande och befrämjande. Det är företrädarna för företagen som är nyckeln till alliansen och som ska stödjas. Det är sedan i praktisk handling och i dialogen i intressentnätverket som framstegen konkret ska göras. Fortlöpande granskning av vilka framsteg som görs ska äga rum från och med 2006.

I fråga om att öka medvetenheten ingår också stöd till tvärvetenskaplig forskning om företagens sociala ansvar, vilket gör ökade kontakter med universitetsvärlden och det civila samhället nödvändiga. Utbildningsinsatser och ökat utrymme i kursplaner på olika nivåer är centralt. Främjandet av innovationer i fråga om hållbar teknologi, förbättrade arbetsvillkor, samt kompetensutveckling i arbetslivet är några av de mål man sätter upp. Man förutsätter också att det ska finnas parallella nationella processer som liknar den som EU engagerar sig i på en övergripande nivå.

Meddelandet måste ses mot bakgrund av den revidering av Lissabonstrategin som ägde rum under 2005. Hampton Court-mötet i oktober 2005 sökte innovativa svar på frågan om hur man bäst kan klara sig i den globala konkurrensen samtidigt som man värnar om centrala europeiska värden. Det finns ett öppet erkännande av företagen som huvudaktörer eftersom de är en drivkraft för ekonomisk tillväxt, innovation och skapandet av nya arbetstillfällen. Samtidigt tydliggörs förväntningarna på företagen som aktiva i skapandet av en ansvarsfull marknadsekonomi. En springande punkt i förståelsen av företagets roll är här att de har ett ansvar att agera på ett sätt som går utöver de lagstadgade minimikraven. Även Europeiska rådets riktlinjer och Europaparlamentets resolutioner från 2002 och 2003 anges som milstolpar i processen, liksom flerpartsforumets arbete.

2.2 En europeisk förståelse av företagets sociala ansvar?

Mot bakgrund av dokumentens innehåll kan man fråga sig vad som är specifikt för EU:s politik kring CSR i förhållande till andra befintliga koder och riktlinjer som berör företagets sociala ansvar. EU:s skrivningar om CSR står inte i ett direkt motsatsförhållande till andra riktlinjer eller principer som OECD:s riktlinjer för multinationella företag, ILO:s trepartsförklaring om multinationella företag och socialpolitik eller FN:s initiativ UN Global Compact. Snarare finns under processen fortgående referenser till de koder eller arrangemang som dessa organisationer står bakom.

Den *process* som leder fram till formuleringen av EU:s politik är mångfasetterad. EU:s diskussion om företagets sociala ansvar har framför allt sina rötter i en vidare socialpolitisk och ekonomisk diskussion som leder fram till det ekonomiska, sociala och politiska ställningstagande som Lissabon-

agendan utgör. Med tiden kommer de ekonomiska och tillväxtbefrämjande aspekterna av ansvaret att betonas alltmer. Aktörerna i processen kommer att beskrivas nedan. Men på ett övergripande plan kan man se att EU:s diskussion om företagens sociala ansvar kanaliseras i en *intern europeisk process* mer än en extern. Den externa dimensionen spelar en mycket större roll i de andra ovan nämnda initiativen. De aktörer som kommer att spela en viktig roll i EU-processen är däremot nästan uteslutande europeiska (även om, paradoxalt nog, ett antal viktiga medlemmar i CSR Europe är utomeuropeiska företag). Bakgrunden till denna ganska strikt europeiska process kan diskuteras.

En viktig aspekt är att det inom EU tycks utvecklas flera parallella processer som har vissa beröringspunkter med det som ofta aktualiseras i den vidare CSR-diskussionen. Till exempel blir globaliseringsdiskussionen, som vid tiden för millennieskiftet är mycket levande, någonting som kommer att tas upp i samband med frågor om handel och utveckling (se till exempel KOM (2004) 383) snarare än i ett socialpolitiskt europeiskt sammanhang där frågor om europeisk fattigdom och social utslagning behandlas som en intern fråga. Också miljödiskussionen får sin egen specifika karaktär och blir ett dominerande tema i en mer eller mindre separat och övergripande diskussion om hållbar utveckling (se till exempel KOM (2001) 264), som sedan inte tycks få ett naturligt fäste i den företagsnära diskussion kring ansvar som etableras i och med grönboken.

Lissabonagendan föregås av en mycket stark medvetenhet om att den europeiska konkurrenskraften är hotad. Den socialpolitiska agendan från 2000 (KOM (2000) 379) återger detta genom att erkänna att det är väldokumenterat att EU:s tillväxt under ett antal år har understigit USA:s framför allt på grund av en sämre förmåga att ta till sig ny teknik. Samtidigt formuleras ett tydligt moderniseringsbehov av den europeiska sociala modellen. Starkare tillväxt och ökad konkurrenskraft är nödvändig, men detta ska ske med bibehållande av grundläggande samhällliga värden som solidaritet och rättvisa.

En relevant skillnad står att finna i *utgångspunkterna* för EU:s CSR-politik respektive övriga initiativ. Ramverk som FN:s initiativ Global Compact förutsätter en aktiv medverkan från företagets sida. Skillnaden är dock att medan exempelvis Global Compact är principorienterat så är EU:s inriktning mera öppen eller, om man så vill, fri från substantiellt innehåll, eftersom man förutsätter att företagen själva tillhandahåller detta. Detta gör också att den uttryckligt etiska diskussionen tonas ned. Till exempel menar FN att korruption är *inherently wrong* (se <http://www.unglobalcompact.org>), vilket innebär tydliga ställningstaganden utifrån en etisk begreppsapparat

och föreställningsvärld. Även om motsvarande föreställningsvärld kan tolkas in som grund för formuleringarna av EU:s politik, till exempel i diskussionen om vissa typiska europeiska värden, är den retoriskt etiska dimensionen inte lika levande.

Innehållsligt finns det naturligtvis både likheter och skillnader. Mera handlingsinriktade, men i sig frivillighetsbaserade ramverk som OECD:s riktlinjer för multinationella företag skiljer sig från EU:s dokument på så sätt att de är starkt normativa och handlingsvägledande och innehåller direkta uppmaningar till företagen att agera respektive att undvika att agera på vissa sätt i olika situationer (se <http://www.oecd.org>). I fråga om OECD är *målgruppen* mycket tydligt formulerad, nämligen (underförstått större) multinationellt verksamma företag. Målgruppen för EU:s CSR-politik är naturligtvis i en mening företagen. Men de dokument som refereras här handlar också om att formulera det egna förhållningssättet i frågorna om företagens sociala ansvar. I den mån argumentationen kan ses som föreskrivande är den det i minst lika hög grad för EU självt som för de företag som den vänder sig till.

Den utveckling som EU-politiken kring företagens sociala ansvar har genomgått under årens lopp har, särskilt efter att den nya EU-kommissionen tillträdde i slutet av 2004, varit starkt orienterad mot frivillighet och partnerskap. I detta ligger en motvilja mot reglering som genereras av externa parter i förhållande till företagen själva. Samtidigt kan man tolka in en motvilja mot att skapa egna riktlinjer då sådana redan finns. OECD:s riktlinjer (som reviderades 2000) och ILO:s trepartsförklaring existerar redan då EU börjar formulera sin politik. Behovet att formulera ett eget regelverk för företagen kan alltså ifrågasättas eftersom sådana redan föreligger och erkänns som rimliga. I stället knyts CSR-politiken till i sig motstridiga uppgifter. En av dessa har att göra med behovet av öka tillväxten inom EU, medan en annan har att göra med bevarandet av en europeisk samhällsmodell, en modell som EU i politik och praktik måste befrämja. Det är inte rimligt att tro att motsvarande uppgift eller krav finns på andra normsändare.

2.3 Aktörer på den europeiska arenan

Processen som har lett fram till formuleringen av EU-politiken kring företagens sociala ansvar har haft ett antal tongivande aktörer. Samtidigt finns ett mycket stort antal aktörer, både i en europeisk och en nationell kontext, som i olika utsträckning berörs av den politik som EU för i fråga om CSR. Man måste i sammanhanget vara medveten om att processen har ägt rum på olika nivåer. En snävare process med så kallade *high level meetings* har

funnits där EU-kommissionen och representanter från medlemsstaterna har deltagit. Den vidare process som framför allt flerpartsforumet är ett uttryck för har fyllt en konsultativ funktion. Men bilden av en kärna där framför allt EU-kommissionen och företagsnätverket CSR Europe spelar en mycket viktig roll framträder tydligt.

Ett enkelt sätt att åskådliggöra sammanhanget är att tala om processaktörerna som primära intressenter, som har varit direkt inblandade i den process som har lett fram till formuleringen av en EU-politik i frågan, och sekundära intressenter, som är verksamma inom CSR-området och som berörs av politiken men som inte direkt har varit med i processen att utarbeta den.

På ett övergripande plan kan processaktörerna på europeisk nivå ses som representerande EU, medlemsstaterna, arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer, enskilda företag, NGO:s, akademien och ett antal andra aktörer. Uppställningen nedan gör inte anspråk på att vara heltäckande, utan har i stället som mål att visa på en övergripande delaktighet för olika intressentkategorier, bland annat i flerpartsforumet och som diskussionspartner i samband med grönboken.

Tabell 3: Primära och sekundära intressenter i de olika faserna av processen

	EU-organ	NGO:s	Företag	Arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer	Övriga
Primära	EU-kommissionen, observatörer i flerpartsforumet i form av andra EU-institutioner (Rådet, Europaparlamentet)	Amnesty International, Social Platform, Green Eight, med flera	Företags- och företagsledarnätverk (CSR Europe, ERT, med flera)	UNICE, ETUC, observatörer i flerpartsforumet som ILO	Medlemsstater, The Copenhagen Centre, observatörer i flerpartsforumet
Sekundära			Enskilda storföretag	Nationella arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer	

Kronologiskt kan processen, för enkelhetens skull, indelas i tre faser.

- *Den tidiga fasen*, som omfattar arbetet fram till och med att flerpartsforumet inrättades under 2002.
- *Mellangfasen*, som omfattar åren 2002 till 2004, då flerpartsforumet var aktivt.
- *Den senare fasen*, som omfattar tiden efter flerpartsforumets slutrapport 2004.

Den tidiga fasen, där tonvikten bör läggas på tiden för Lissabonkonferensen och framåt, kännetecknas av en relativt sluten process där EU-kommissionen själv är aktiv, men där ett par aktörer, the Copenhagen Centre (ett institut inrättat av danska staten på sent nittital) och, i synnerhet, företagsnätverket CSR Europe spelar en viktig roll. Syftet med CSR Europe, som ju aktivt skapades av EU-kommissionen i mitten av nittioalet, var att skapa en struktur som kunde bidra till att underlätta hanteringen av nya frågeställningar som blev aktuella för EU, till exempel i samband med östutvidgningen. Organisationen finansierades ursprungligen nästan helt av EU-kommissionen, men har med tiden blivit nästan helt medlemsfinansierad. Idag finns ett sjuttital nätverksmedlemmar.

EU-kommissionen har under processens gång haft ett mycket nära samarbete med CSR Europe i fråga om att formulera texterna kring företagens sociala ansvar. Samarbetet i sig är inte nytt, särskilt inte mot bakgrund av att nätverket redan från början initierades av kommissionen. Till exempel fick CSR Europe tillsammans med the Copenhagen Centre uppdraget från EU-kommissionen att inför Lissabonkonferensen 2000 skriva en av de rapporter som kom att utgöra underlag för formuleringen av den så kallade Lissabonagendan.

I denna tidiga fas kan formuleringen av EU:s politik kring företagens sociala ansvar knappast sägas ha varit en öppen process. Starka reaktioner förekom exempelvis från de europeiska arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna UNICE och ETUC (på svenska vanligtvis benämnt EFS, den europeiska fackliga samarbetsorganisationen), som sedermera kom att integreras i processen, särskilt i samband med att flerpartsforumet sjosattes.

I mellangfasen, till vilken också reaktionerna på grönboken kan räknas, vidgades processen till att omfatta ett större antal intressenter. Bland bidragsgivarna kan man urskilja intressenter som arbetsgivarorganisationer, branschorganisationer och enskilda företag tillsammans med fackföreningsorganisationer och organisationer inom det civila samhället. Medlemsstater och nationsbundna organisationer har också deltagit i diskussionen kring grönboken. EU-institutioner som Europeiska rådet, Europaparlamentet,

Ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén har också gett sina synpunkter på grönboken. Även forskare fick tillfälle att yttra sig.

Generellt har de som deltagit i diskussionen om EU:s grönbok varit positiva till debatten om företagens sociala ansvar och till grönboken (KOM (2002) 347). Företagen betonar frivillighet och självreglering. Fackliga organisationer och NGO:s däremot förespråkar generellt ett tvingande regelverk och att metoder för socialt ansvarstagande ska tas fram i samarbete med berörda parter. Investerarna betonar vikten av ökad öppenhet från företag och investeringsfonder. Konsumentorganisationerna efterlyser god information om etiska, sociala och miljömässiga förhållanden vid produktion och handel. Rådet pekar på att ett socialt ansvarstagande från företagens sida också stärker konkurrenskraften för företagen förutom att främja sammanhållning, miljöskydd och respekt för mänskliga rättigheter. Ekonomiska och sociala kommittén menar att initiativet kommer att bli en referensram för nya EU-initiativ och vara ett stöd för företagen i deras sociala ansvarstagande. Regionkommittén anser att EU bör vara med och ge ramar och principer och bistå företags sociala ansvarstagande. Europaparlamentet föreslår att företagens sociala ansvar integreras i alla områden som EU har befogenhet att vidta åtgärder inom, och att ett flerpartsforum inrättas. Det finns alltså sammantaget en viljeriktning från intressenter att stödja och även ytterligare fördjupa EU-kommissionens initiativ om företagens sociala ansvar.

Motsvarande intressenter fick också möjlighet att agera inom ramen för flerpartsforumet. Forumet kom att få ett stort antal direkta medlemmar samt ett antal observatörer. Medlemmarna var arbetsgivarorganisationer, fackföreningar, företagsnätverk och organisationer knutna till näringslivet, civilsamhällesorganisationer, NGO:s och EU-anknutna organisationer. Bland observatörerna återfanns investerar- och konsumentorganisationer, offentliga myndigheter, NGO:s, fackföreningar och företag/företagsnätverk.

Den inbördes roll som aktörerna spelade under flerpartsforumet kan urskiljas mot bakgrund av deras övergripande intressen. Starka aktörer inom forumet var företagsnätverket CSR Europe, som såg forumet som ett pedagogiskt ramverk för att visa på komplexiteten i att hantera CSR strategiskt, arbetsgivarorganisationen UNICE och arbetstagarorganisationen ETUC. Förutom CSR Europe, UNICE och ETUC bestod forumets samordningskommitté av Social Platform (the European Platform of social NGO:s) och sammanslutningen av miljöorganisationer inom Green Eight. I grund och botten fanns det i forumet, och finns fortfarande i diskussionen, en polaritet mellan den frivillighetsprincip för företagens sociala ansvar som kom att vara vägledande och en regleringsprincip som betonar vikten av att

genom lagar och föreskrifter säkerställa att företagen lever upp till sina skyldigheter. Tydliga förespråkare för den senare linjen var olika NGO:s som exempelvis sammanslutningarna Social Platform och Green Eight. Sammantaget var dock styrkeförhållandena sådana att frivillighetsprincipen kom att betonas i forumets slutrapport (CSR Sweden 2006, intervju).

Den senare fasen av processen, som ledde fram till 2006 års dokument, KOM (2006) 136, har dominerats av EU-kommissionens samarbete med företagsnätverket CSR Europe, vilket har gjort att frivillighetsperspektivet, med arbetsgivar- och arbetstagarorganisationernas goda minne, har blivit än mer markerat. Samtidigt har 2006 års dokument blivit mycket omdiskuterat, då olika intressenter har hävdats att de inte har haft insyn i processen och inte har varit delaktiga. I linje med CSR Europes föresatser finns det i 2006 års dokument en mycket stark betoning av frivillighetsprincipen i den europeiska alliansen för företagens sociala ansvar. Redan 2004, i början av denna senare fas, tog ett antal NGO:s (till exempel Jordens vänner, Greenpeace, Amnesty International och Oxfam) i ett öppet brev till EU-kommissionen ställning för att frivilligheten och de goda exemplen som diskuterats mycket i samband med flerpartsforumet måste kompletteras med övergripande reglering för att säkerställa efterföljandet också hos företag som inte visade någon god vilja i processen (se <http://www.euractiv.com>). Detta visar på den delvis diametralt motsatta förståelsen av själva begreppet CSR jämfört med vad som kommuniceras ut framför allt i 2006 års dokument.

Även från fackligt håll har en viss skepsis funnits. ETUC, den europeiska fackliga samarbetsorganisationen där LO, TCO och SACO ingår, delade i vissa stycken den kritik som framför allt olika NGO:s riktade mot EU-kommissionen för att i alltför hög utsträckning tillgodose industrins och näringslivets intressen. Man betonar här att företag internt måste leva upp till höga standards i fråga om att, exempelvis, respektera arbetstagarinflytande, jämlikhet mellan könen, hälso- och säkerhetsaspekter och behovet av utbildningsinsatser (se <http://www.etuc.org>).

Från EU-kommissionens sida menar man att den gemensamma förståelse som har utvecklats under åren handlar om att företag frivilligt integrerar sociala och miljömässiga hänsyn i sin verksamhet gentemot olika intressenter. NGO-representanter i processen har framfört att frivillighetsprincipen inte alls är en bland aktörerna allmänt omfattad grundprincip, utan att EU-kommissionen har förbigått dessa alternativa tolkningar i den fortsatta process som ledde fram till 2006 års dokument. Dessutom, hävdas det, har processen varit sluten och EU-kommissionen (representerade av kommissionärerna för näringsliv och industri respektive sysselsättning, socialpolitik och lika möjligheter, Günter Verheugen och Vladimir Spidla) har begränsat

sina samtal till företagsnätverket CSR Europe efter det att flerpartsforumet presenterade sin slutrapport 2004 (se <http://www.euractiv.com>).

En mycket viktig händelse för utvecklingen av EU:s politik för företagens sociala ansvar var att en ny EU-kommission godkändes i slutet av 2004 och att detta ledde till ett nytt fokus från EU:s sida. Samordningsansvaret för frågorna kring företagens sociala ansvar kom att hamna hos kommissionären för näringsliv och industri, Günter Verheugen. Den nya kommissionen vill inte se frågan om CSR som skild från EU:s tillväxtagenda. Detta innebär bland annat att frågan om transparens har fått mindre uppmärksamhet än tidigare. Idag finns ett mycket större fokus på innovation och tillväxtbefrämjande åtgärder, som också CSR-politiken måste ses i ljuset av. I viss mån kan man säga att företagen i det sammanhanget ges ökad tilltro till den egna förmågan att ta initiativ i fråga om socialt ansvar. Att utifrån frivillighetsprincipen kunna integrera det sociala ansvaret i den befintliga affärsstrategin betonas starkt.

Från den nya EU-kommissionens sida har hävdats att NGO:s inte alls har uteslutits från diskussionen utan snarare har varit delaktiga i den vidare konsultationsprocess som har funnits, och att de också kommer att spela en viktig roll vid utvärderingen av politiken kring CSR och i synnerhet 2006 års dokument.

Den ganska infekterade diskussion som finns kring processen och 2006 års dokument från EU-kommissionen tar sig olika uttryck. Bland annat finns en idé bland undertecknarna av 2004 års brev och ytterligare ett antal nationella aktörer om en ny parallell koalition kring CSR, som en motvikt till vad man hävdar vara en process som styrs för hårt av EU-kommissionen, och att en öppen fråga är dessa NGO:s aktiva deltagande i utvärderingsprocessen av 2006 års dokument.

Samtidigt bör man ha i minnet att politiken kring företagens sociala ansvar från EU-kommissionens sida kopplas till konkurrenskraften som övergripande mål, eller snarare medel för att bevara den europeiska sociala modellen. Inte minst visar Günter Verheugens utsaga om att ”competitiveness is the key to sustaining the European social model” (http://ec.europa.eu/commission_barroso/verheugen) att detta är mycket centralt i hela den politiska processen. Man bör också betona att i processen har det inte varit givet att man från arbetsgivarhåll (i klartext UNICE) har varit positiv till diskussionen kring företagens sociala ansvar, även om den bygger på frivillighetsprincipen. En ståndpunkt i diskussionen är att lagstiftning utan något vidare överbygge i form av ansvarsallians räcker, eftersom också detta kan ses som ett potentiellt ingrepp i marknadens funktionssätt (CSR Sweden 2006, intervju).

Även om de primära intressenterna som har deltagit aktivt i processen är ganska många, till exempel företagsnätverk, NGO:s, olika expert- och EU-organisationer, så finns det alltså ett antal mycket tongivande parter i diskussionen. Dessa aktörer har, kan man säga, lyckats genomföra sin agenda genom att frivillighetsprincipen har kommit att dominera den officiella politiken närmast fullständigt.

Det finns aktörer som berörs av EU:s politik på ett mera indirekt plan. Formulandet av en europeisk politik kring företagens sociala ansvar innebär att EU tar en aktiv roll som är betydelsefull på flera sätt. För det första har EU:s formuleringar om CSR spelat en roll för de många nya medlemsstaterna och företag som verkar där. De får riktlinjer och definitioner att förhålla sig till inom ett område som många hittills varit ovana att arbeta med (Elkington 2006, intervju). För det andra så har initiativet fyllt en funktion för små och medelstora företag som inte har haft så stor vana att arbeta med CSR-frågor. Initiativet kan sägas etablera en miniminivå som företag kan anamma för att få fram en strategi kring CSR. Företag som själva inte har egna resurser för att utveckla egna förhållningssätt och strategier kan använda EU-kommissionens initiativ som ett stöd i sitt arbete (Elkington 2006, intervju).

Dessutom har EU spelat en viktig roll inom forskning och utbildning. The European Academy for Business in Society (EABIS) är ett exempel på detta. EABIS grundades 2002 och är en allians mellan företag, handelshögskolor och akademiska institutioner. Organisationen stöds av EU-kommissionen och har som mål att vara ett nav för utbildning och forskning utifrån ett integrativt perspektiv på sociala frågor inom affärsutbildning och -praxis i den europeiska kontexten.

Däremot är det troligt att EU:s initiativ har spelat en mindre roll för de globala europeiska företagen med stora resurser. Dessa företag utvecklar strategier som går längre än vad EU-kommissionen diskuterar och som framförallt understryker affärsmotiven bakom att arbeta med CSR. De innefattar att utveckla strategier för CSR som stärker företagets varumärke, sänker dess riskexponering och som identifierar nya affärsmöjligheter inom CSR-området. De stora börsnoterade företagen har intellektuella resurser att själva driva utvecklingen och skaffa sig konkurrensfördelar genom att anta strategier för socialt ansvar (Elkington 2006, intervju).

Samtidigt handlar frågan om vad de olika aktörerna vill uppnå och vad som är bästa medlet för att nå dit. Diskussionen präglas av en ganska pragmatisk syn på frivillighet kontra reglering. En problematik som regleringar för med sig är att de inte nödvändigtvis leder till önskade resultat. Före-

språkare för den väg av frivillighet som EU-kommissionen valt menar att en tvingande reglering skulle troligen ha fått företagen att bara göra det nödvändigaste, det som föreskrivs (Elkington 2006, intervju, Noterdaeme 2006, intervju). Självregleringen uppmuntrar istället företagen att agera som det passar dem och deras förutsättningar. De förväntningar som läggs på företagen att agera proaktivt skapar mer utveckling än tvingande regler.

2.4 Sammanfattning av kapitel 2

Tiden runt millennieskiftet är den uttryckliga startpunkten för diskussionen kring företagens sociala ansvar inom EU. Denna diskussion växer fram i ett sammanhang där flera parallella processer och frågeställningar leder fram till en direkt identifikation av företagens sociala ansvar som ett prioriterat område inom den interna EU-kontexten. Den så kallade grönboken från 2001 kan ses som den grundtext som sedan utgör grunden för diskussionen om CSR i EU. Detta dokument kom att kommenteras av en mängd intressenter som sedan kom att diskutera frågeställningarna i ett europeiskt flerpartsforum som avrapporterade sitt arbete 2004. Inom EU har sedan arbetet med CSR-frågor gått vidare och mynnat ut i 2006 års inrättande av partnerskap för tillväxt och sysselsättning med målet att göra Europa till ett kompetenscentrum för företagens sociala ansvar. Detta medför också grundandet av en ny allians för företagens sociala ansvar. Processen som leder fram till detta dokument är omdiskuterad. Kritiker menar att den har varit sluten och i stort sett innefattat ett antal företag och vissa kretsar inom EU-kommissionen. På ett innehållsligt plan kommer processen med tiden att befästa bilden av CSR som ett frivilligt instrument som utgår från företagen.

3 SVERIGE OCH CSR

3.1 Aktörer på den svenska arenan

Det svenska aktiva deltagandet i formuleringen av EU-politiken får ses som relativt begränsat. Detta innebär att de olika svenska aktörer som finns med i diskussionen kring CSR framför allt får ses som sekundära intressenter, i den meningen att de i viss utsträckning berörs av EU:s politik kring CSR, men att de inte uttryckligen har varit med som processaktörer och utformat den. Enskilda tjänstemän på Näringsdepartementet deltar i diskussioner på EU-nivå samtidigt som det i Sverige finns en offentlig aktör i form av UD-initiativet Globalt Ansvar, som dock inte är tillkommet som en direkt följd av EU, men som från svenskt perspektiv har kommit att bli en aktiv part i diskussionen. Dessutom finns en svensk nationell partner till CSR Europe i CSR Sweden, som, framför allt på grund av de personella kopplingarna, kan sägas ha varit en aktiv processaktör.

Tabell 4: Primära och sekundära intressenter i det svenska sammanhanget

	Nationella organ	NGO:s	Företag	Arbetsgivar- och arbetstagar-organisationer	Övriga
Primära	UD:s Globalt ansvar, enskilda tjänstemän		Företagsnätverk (CSR Sweden)		
Sekundära		Ideella organisationer	Enskilda storföretag, till exempel Astrazeneca, Stora Enso, SAS och konsultbolag och andra som är specialiserade på CSR	Svenskt Näringsliv, fackföreningar	Handels- högskolor, ekonomi- högskolor, universite

Det svenska initiativet Globalt Ansvar introducerades mars 2002 av dåvarande statsministern och riktar sig till svenska företag som uppmanas att bli ambassadörer för mänskliga rättigheter, antikorrupsionsåtgärder och en anständig och sund miljö globalt. Utvecklingen av Globalt Ansvar skedde samtidigt som EU-kommissionens initiativ och kan ses som ett parallellt nationellt spår till EU-kommissionens process (Globalt Ansvar 2006, intervju). Framväxten av Globalt Ansvar beskrivs ha påverkats av

FN:s möte i Johannesburg 2002 om hållbar utveckling och av antiglobaliseringsdemonstrationerna kring WTO mötet i Seattle 1999. Initiativ ansågs behövas från näringsliv och stat/regering för att lyfta fram fördelarna med globaliseringen och frihandeln. Även företagen anses behöva ta ett ansvar för att underlätta för globaliseringen och för en ökad frihandel. Ett sätt att göra det är att ta ansvar för de nackdelar som kan komma genom globaliseringen (Globalt Ansvar 2006, intervju).

Det finns två hörnstenar i den svenska regeringens initiativ att främja CSR genom Globalt Ansvar. De är en aktiv handelspolitik för större öppenhet och frihandel och en utrikespolitik som understryker vikten av mänskliga rättigheter och hållbar utveckling. Målsättningarna är att bidra till förverkligandet av mänskliga rättigheter och hållbar utveckling, att stärka svenska företags konkurrenskraft och att öka kunskapen om de multinationella regelverken. Utgångspunkter för initiativet är OECD:s riktlinjer för multinationella företag och FN:s initiativ Global Compact. Företag som går med i Globalt Ansvar förbinder sig att arbeta efter OECD:s riktlinjer och principerna inom Global Compact och visa exempel på hur man gör detta. Globalt Ansvar arbetar med konferenser, workshops och öppna seminarier som medlemsföretag och andra bjuds in till och producerar också rapporter i syfte att öka kunskapen kring företagens sociala ansvar (se <http://www.ud.se/ga>). Samtidigt finns det också en starkt internationellt inriktad dimension av verksamheten.

Globalt Ansvar uttrycker initiativet på följande sätt (se <http://www.ud.se/ga>):

”...främja svenska företags arbete för mänskliga rättigheter, grundläggande arbetsvillkor, bekämpande av korrruption och en bättre miljö, baserat på principerna i FN:s Global Compact och OECD:s riktlinjer”.

Globalt Ansvar ska dock inte bara ses som ett offentligt organ. Till initiativet kan enskilda företag ansluta sig. De företag som i augusti 2006 är anslutna är ICA, Löfbergs Lila, The Body Shop, Folksam, Hennes & Mauritz, OMX, ITT Flygt, Vattenfall, KPA, SWECO, Banco, V&S Group, Lernia, Apoteket, Akademiska Hus, Sveaskog och SJ. Intrycket från Globalt Ansvar sida är att svenska företag har reagerat positivt på initiativet. Det ses som en neutral plattform där en dialog kan ske kring frågor om företagets sociala ansvar (Globalt Ansvar 2006, intervju). Anledningen till att många svenska storföretag ändå inte har anslutit sig till Globalt Ansvar uppges vara att det funnits ett visst motstånd från organisationen Svenskt Näringsliv och att globala svenska företag istället anslutit sig till internationella initiativ (Globalt Ansvar 2006, intervju). (Svenskt Närings-

liv har valt att inte ge någon rekommendation kring om medlemmarna ska ansluta sig eller inte till Globalt Ansvar, utan menar att det är upp till varje enskilt företag att bestämma. Man betonar också faran i att enbart ansluta sig till initiativet utan att ta ansvar för vad det betyder för verksamheten. Man menar att initiativet, särskilt i fråga om utbildnings- och seminarieverksamhet, har fungerat bra. Den inledande tveksamhet som fanns vilade på en förmodad politisk koppling till dåvarande regeringen (Norén, 2006, intervju).

Globalt Ansvar samverkar med företag, arbetsmarknadens parter och frivilligorganisationer och NGO:s. Även regeringen är en aktör i så måtto att ministrar i den nyligen avgångna regeringen i tal flera gånger har tagit upp frågan om företagets sociala ansvar som ett sätt att främja utvecklingen. Även promemorior och skrivelser från regering och departement adresserar frågan. Vi kan alltså här urskilja aktörsgrupper som arbetar med initiativ kring företagets sociala ansvar i Sverige, regeringen och företag anslutna till regeringens initiativ Globalt Ansvar (och även FN:s Global Compact). Arbetsmarknadens parter och NGO:s beskrivs ha en dialog med Globalt Ansvar och deltar vid seminarier och andra arrangemang, liksom ett antal akademiker från svenska universitet och handelshögskolor som deltar i ett forskarnätverk och medverkar vid seminarier ordnade av Globalt Ansvar.

De aktörer som verkar på internationell nivå inom CSR-området återfinns också i Sverige. Deras aktiviteter kan inte alltid tydligt knytas till EU-kommissionens initiativ. Det finns andra drivkrafter än politiska initiativ bakom utvecklingen, inte minst kommersiella. Företag har en rad motiv för att arbeta med CSR, bland annat riskhantering, marknadspositionering och skapande av goda relationer med viktiga intressenter såsom anställda och leverantörer (Horn af Rantzien 2003). Att arbeta med CSR anses ge en "license to operate" som gynnar affärerna och företagets ekonomiska resultat. För konsultbolag kan CSR-området vara ett lukrativt fält att arbeta inom som konsulter till större företag. Utvecklingen inom CSR har alltså både politiska och ekonomiska drivkrafter.

CSR Europas svenska nationella partner, CSR Sweden, kan ses som en primär intressent på nationell nivå. CSR Sweden är sedan den 1 juli 2006 officiell svensk nationell partner till den europeiska paraplyorganisationen. CSR Sweden bildades 2003 och har sin grund i CSR Europe, inom vars styrelse man såg behovet av en nordisk förankring. En mycket nära organisatorisk och personell koppling finns också till Stiftelsen Svenska Jobs & Society, som redan för ett par årtionden sedan, efter brittisk förebild, engagerade sig i omställningsprojekt för att motverka social utslagning från arbetsmarknaden. Tanken med CSR Sweden är att vara ett slags samlings-

plats för företag som är engagerade i frågan och som vill visa upp konkreta exempel på vilka åtgärder som enskilda företag kan vidta. Den direkta verksamheten i organisationen handlar om att, till exempel vid workshops och konferenser, kunna visa på goda exempel i samhället.

Både Globalt Ansvar och CSR Sweden är möjliga nätverk för enskilda företag som i enlighet med den förståelse som EU har utvecklat kring företagens sociala ansvar vill visa på goda exempel och engagemang. Samtidigt måste EU:s politik sättas i relation till vad som händer i enskilda svenska företag oberoende av de nätverk som Globalt Ansvar och CSR Europe står för. En uppenbar gemensam nämnare är att dessa storföretag har ett väl utvecklat arbete kring ansvarsfrågor som inte med nödvändighet kan knytas till den mera EU-specifika diskussionen. Dessa enskilda företag bör därför ses som *sekundära intressenter* i förhållande till EU:s CSR-politik. När företagen diskuterar ansvarsfrågor gör de det på det stora på arm-längds avstånd från EU-diskussionen. Svenska storföretag har under de senaste åren byggt upp interna avdelningar för att hantera CSR-relaterade frågor. Ett trettiotal svenska större företag har exempelvis anslutit sig till FN:s initiativ Global Compact och de principer som följer med detta initiativ. Här finns bland annat Volvo, Ikea, SAS, Nordea, Skanska, Tetra Pak, Electrolux, Hennes & Mauritz, Ericsson och andra. Det är vanligt att svenska företag säger sig följa OECD:s riktlinjer för multinationella företag.

Tre svenska (eller delvis svenskägda) storföretag, *Astrazeneca*, *Stora Enso* och *SAS*, kan exemplifiera bilden av en CSR-förståelse och ett arbete med ansvarsfrågor som är relativt oberoende av EU.

Astrazeneca arbetar med ansvarsfrågor och uttrycker i policy- och CSR-dokument sitt ansvar i förhållande till olika intressenter och rörande olika aktiviteter, såsom patientsäkerhet, djurförsök, stamcellsforskning, mänskliga rättigheter och anställdas hälsa och välbefinnande (Corporate Responsibility Summary Report 2005). *Astrazeneca* har utvecklat sin syn på ansvarsfrågor på egen hand och byggt upp kunskap internt i området genom att ha ett antal personer som arbetar med företagets ansvarstagande (intervju *Astrazeneca*). Som stöd har *Astrazeneca* arbetat med konsultbolag, varav ett i Storbritannien och ett i Sverige. Vad gäller EU-kommissionens initiativ eller Globalt Ansvar har företaget enligt egen utsago inte medverkat i en sådan dialog men "har kastat ett getöga" på EU:s grönbok, som en intervjuperson uttrycker det. På så sätt kan *Astrazeneca* sägas ha haft EU:s grönbok som en referens bland flera när man internt byggt upp sin syn på ansvarsfrågor gentemot intressenter. *Astrazeneca* använder inte begreppet CSR utan istället CR för att betona en bred syn på ansvarsfrågor

som också rymmer andra dimensioner är de sociala (Astrazeneca 2006, intervju). Vi ser här exempel på ett företag som internt formulerar sin egen syn på och definition av företagets ansvar, men som gör det under viss influens av andra aktörer inom fältet.

Stora Enso är ett annat företag som har höga ambitioner inom CSR och Sustainability området (Hållbarhet 2005, Stora Enso). Företaget har deltagit i en process runt EU-kommissionens initiativ på det sättet att en representant har suttit med i en kommitté kopplad till gruppen ERT (European Roundtable of Industrialists) som hade en dialog kring EU-kommissionen i denna fråga (Ågren 2006, intervju). Där framfördes uppfattningen att självreglering var att föredra från näringslivets sida, istället för en tvingande reglering kring CSR i EU. Uppfattningen är att man fick gehör för denna linje hos EU-kommissionen, men att det också väckte starka förväntningar på företagen att frivilligt utöka arbetet med CSR. Om inte, kunde diskussionen om en tvingande reglering väckas till liv igen. På så sätt fungerade EU:s initiativ som en pådrivande faktor för företagen att utveckla sin strategi för CSR. Vi ser alltså även i detta fall en influens från EU-kommissionen på företagets agerande inom CSR-området.

SAS är ett annat företag som har välutvecklade strategier för Sustainability och CSR (SAS årsredovisning och hållbarhetsredovisning 2005). SAS säger sig främst ha påverkats av den allmänna diskussionen kring ämnet i samhället (Ollongren 2006, intervju). EU-kommissionens initiativ nämns inte som att ha haft en viktig roll för SAS, utan företagets arbete sägs ha skett oberoende av EU-kommissionens initiativ. Den allmänna hållningen i länder viktiga för SAS har däremot påverkat. Särskilt nämns att etiska fonder och investerare med etiska perspektiv har påverkat. Andra organisationer som arbetar med standardisering och ranking av företag inom området för CSR och Sustainability anses också ha påverkat. Området upplevs vara vildvuxet och SAS har valt att medverka i några av de många initiativ som tagits. Global Compact och Dow Jones Sustainability Index nämns som två sådana som varit viktiga för SAS (Ollongren 2006, intervju).

Bilden av en på sin höjd indirekt påverkan på svenska företag är ganska entydig. EU:s kodifiering i de officiella dokumenten får bara på ett ganska ytligt plan följder i de svenska organisationerna. Kunskapen om dokumenten är viktig, men i praktiken är de riktlinjer som dras upp inte särskilt relevanta för ställningstaganden kring socialt ansvarstagande. I den mån man arbetar med ansvarsfrågor, vilket företagen gör, så spelar andra koder, texter och riktlinjer större roll, till exempel FN:s Global Compact och OECD:s riktlinjer. Av detta kan man dra slutsatsen att textstyrningen och följderna av denna är väldigt vaga, i den mån de ens existerar. Däremot

finns det i den proaktiva processen en möjlighet att profilera sig i den europeiska kontexten, till exempel via CSR Europe, som i sig är ett nätverk med grund inom EU. Det är alltså denna indirekta påverkan, en möjlighet till eller ett krav på proaktivitet, som är den verkliga effekten av EU för företagen.

På arbetsgivar- och arbetstagersidan finns en begränsad form av delaktighet i diskussionen kring företagens sociala ansvar. Frågan har, kan man hävda, hållits på armlängds avstånd eftersom den inte helt tycks passa in i den nationellt betingade kontext som svenska arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer befinner sig i. Till exempel hävdade Svenskt Näringslivs styrelse så tidigt som 2002 att svensk (liksom EU- och OECD-ländernas) lagstiftning mer än väl täcker in den kärna av centrala värden som FN-initiativet Global Compact uttrycker. Därför blir CSR-frågan, sägs det, framför allt relevant i u- eller nyligen industrialiserade länder (se <http://www.svensktnaringsliv.se>).

Fackföreningarna har som representanter för arbetstagararna bemött frågan om företagens sociala ansvar med vissa reservationer. Framför allt finns en tveksamhet mot tendenser att diskutera frågorna om företagens sociala ansvar åtskilda från arbetstagarernas situation och intressen. LO:s skrivningar kring frågan om företagens sociala ansvar är mycket belysande. Man framhäver att ett problem med CSR som begreppet ofta förstås är att det saknar ”en tydlig koppling till den för fackföreningsrörelsen centrala rollen som företag har i egenskap av arbetsgivare” (LO 2006, s. 14). Man poängterar också att CSR-begreppet inte har utvecklats ur fackföreningsrörelsens synsätt och metoder, utan måste preciseras för att fylla en funktion i ett svenskt sammanhang. Det är bara möjligt att uppfylla om företag ”helt uppfyller de åtaganden och förväntningar som ställs på dem i nationella lagar och kollektivavtal” (LO 2006, s. 16) samt i OECD:s riktlinjer och ILO:s trepartsdeklaration.

Samtidigt finns det i det svenska sammanhanget finns ett stort antal intressenter som arbetar inom CSR-området med standardisering, såsom ISO, och rapportering, såsom GRI, är verksamma även i Sverige. Kommunikationskonsulter, organisationskonsulter och revisionsföretag säljer tjänster inom CSR-området (se exempelvis Borglund & Frostenson 2006). Dessutom tillkommer ett stort antal aktörer på finansmarknaden i Sverige som erbjuder kunder socialt ansvarstagande investeringar (Magnusson & Norén 2003). Banco Fonder, Robur och KPA är sådana exempel. Bland andra sekundära intressenter återfinns NGO:s som Social Venture Network Sweden, SVN Sweden, som liksom CSR Sweden är ett exempel på en svensk avdelning av internationella medlemsorganisationer för företag och

organisationer. Amnesty International är ett annat sådant exempel som genom Amnesty Business Group arbetar med CSR-frågor. Swedwatch är en organisation som granskar svenskrelaterade företags verksamhet i u-länder och berör CSR-frågor. Aktörer inom välgörenhetsområdet samverkar med företag och erbjuder kunskap om CSR-relaterade frågor till samarbetspartners. Två sådana exempel är Rädda Barnen och Röda Korset.

Inom akademien finns en växande mängd forskning inom CSR-området (Enström 2005, Brytting & Egels 2004). Flera av de större universiteten och handelshögskolorna har forskningsprojekt inom området och undervisning om CSR på grund- och vidareutbildningar. Här återfinns bland annat Handelshögskolan i Stockholm, Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet, Kungliga Tekniska Högskolan, Uppsala Universitet, Lunds Universitet och andra.

Vi ser sammantaget att de typer av intressenter som varit aktiva i dialogen med EU-kommissionen kring företagens sociala ansvar också är aktiva i Sverige. En del av aktiviteterna har samröre med EU-kommissionens initiativ och med Globalt Ansvar. Andra aktiviteter sker till följd av andra drivkrafter, ofta ekonomiska. Initiativ av andra organisationer än EU-kommissionen påverkar också, såsom FN:s Global Compact och OECD:s riktlinjer för multinationella företag. De flesta aktiviteterna ute i företagen förefaller harmonisera med EU:s syn på företagets sociala ansvar. De olika initiativen verkar komplettera varandra och möjliggör ett slags självreglering.

3.2 Mötet mellan den europeiska och den svenska CSR-kontexten

Redan i 2001 års grönbok diskuteras ansvar som någonting som framför allt återfinns i företagets lednings- (och i någon mån styr-) processer. Primärt blir, med en sådan förståelse, ansvaret en ledningsfråga. Detta perspektiv kan sägas bli vägledande också i den fortsatta diskussionen, som, även om det inte är oomtvistat, med tiden leder fram till 2006 års dokument. Noterbart är att detta dokument inte på ett enda ställe nämner begreppet eti(s)k, vilket det däremot görs flera gånger (särskilt i bilagan) i 2001 års grönbok och i 2002 års dokument. Detta kan tolkas som ett tecken på att den idémässiga grunden för diskussionen förändras över tiden. Det handlar efterhand inte om att motivera företagets roll och berättigande utifrån en grundläggande filosofisk diskussion om systemets grundvalar. I stället handlar det om att en ansvarsdiskussion utvecklas med företagen som givna storheter och utgångspunkter för hur den tillväxtorienterade och reviderade Lissabonagendan ska kunna förverkligas på bästa sätt.

Frivillighetsprincipen har kommit att bli den vägledande principen inom EU genom att den har förespråkats och kodifierats i EU:s officiella dokument. Starka aktörer, i synnerhet på företagsidan, har haft en dominerande roll i processen, vilket har lett till att regleringsprincipen har fått en helt underordnad roll. Reglering ska dock inte ses som detsamma som kodifiering, som fortfarande är en process som EU befinner sig i. Kodifieringen, som den har utvecklat sig på senare tid inom EU, handlar snarare om att betona frivillighetsaspekten och företagets särskilda roll i ansvarsfrågorna.

Frivillighetsprincipen ska dock inte förväxlas med en form av icke-reglering eller ”låt gå-princip” som hävdar att det i fråga om socialt ansvarstagande räcker att företagen följer lagar och förordningar. Det som frivillighetsprincipen, bland annat i 2006 års dokument, innebär är ett fortgående tryck på företagen att visa resultat i form av konkreta åtgärder utöver lagstiftningen som kan tjäna som exempel och inspiration för andra.

Frågan är vad detta egentligen innebär i en svensk kontext. Frivillighetsprincipen har exempelvis bemötts med skepsis från arbetsgivarhåll, vilket baseras på en förståelse av CSR som någonting som ryms inom befintlig svensk lagstiftning. En avgörande skillnad mellan det svenska sammanhanget och den principiella kontext som EU med sin CSR-politik förespråkar är att den *förhandlingsmodell* som har varit vägledande i den svenska arbetsmarknadstraditionen inte finner någon direkt motsvarighet i den europeiska förståelsen. Denna förhandlingmodell bygger på starka parter, i praktiken på arbetsgivar- och arbetstagersidan, som utifrån sina intressen, når frivilliga avtalslösningar på arbetsmarknaden inom ramen för en institutionell social kontext som garanterar välfärd åt den enskilda individen. Detta förutsätter starka aktörer som förhandlar utifrån en något sänär jämlik position.

EU:s diskussion ser delvis annorlunda ut. I den föreställning om företagets sociala ansvarstagande som man kommunicerar ut, och som delvis innebär en framtida vägvisare, spelar öppna koalitioner och intressentdialoger en viktig roll. Det är dock viktigt att påpeka att dessa utgår från *företagens specifika verklighet* och på så sätt placerar det enskilda företaget i en central position i den öppna process där det förutsätts vara den aktiva parten som, i viss mån, sätter agendan för vad det sociala ansvaret kan och bör innebära. Detta utgår från en *integrativ idé* om företaget och dess intressenter, en idé som kan sägas bygga på en föreställning om att företagen måste integrera andras intressen i den egna verksamheten för att på så sätt kunna tillgodose sina egna. Med andra ord är detta ett utvecklat instrumentellt synsätt som framför allt innebär ett affärsmässigt argument för CSR. Detta kan jämföras med en traditionell svensk kontext, där den sociala ansvarsdimensionen i princip inte har återfunnits på företagsnivå, utan de

rena välfärdsaspekterna, grovt förenklat, överlåtits åt det offentliga att sörja för. Med andra ord finns det i EU:s idé om företagens sociala ansvar en stark *decentraliseringstendens* där det enskilda företaget, eller åtminstone företagsnätverken, får spela rollen som katalysator för det sociala ansvars-tagandet.

Som den europeiska diskussionen kring CSR utvecklar sig är det noterbart att den framför allt behandlar frågan om företagens sociala ansvar som en *ledningsfråga snarare än en governancefråga*. Ägarperspektivet är i stort sett frånvarande. Detta är en tydlig kontrast i förhållande till det amerikanska synsättet, som bland annat kommer till uttryck i Sarbanes-Oxley Act. Samtidigt är det inte här som den stora skiljelinjen går i förhållande till en svensk tradition. Även om man kan tala om CSR och corporate governance som två sidor av samma mynt (De Geer 2005, Larsson 2005), så kommer inte etik- och ansvarsfrågorna på ett tydligt sätt fram i den svenska ägarstyrningsdiskussionen, vilket bland annat visas av att frågorna förbigås i den svenska koden för bolagsstyrning som nyligen lanserades.

Talar man i företagsetiska termer så kan man säga att synen på företaget som aktiv aktör i sociala frågor innebär ett normativt tryck på företaget att integrera ansvarsdimensionen i sina affärsprocesser. Men det bör samtidigt tilläggas att man här förutsätter en stark motivbild för företaget. Om man inte visar resultat i fråga om CSR finns ett överhängande regleringshot. *Proaktivitet i sociala frågor* är därför en viktig ingrediens i synen på företagets roll och uppgift, inte bara reaktivitet vad gäller att följa regler och riktlinjer.

I grund och botten kan CSR Europes (och på nationell nivå CSR Swedens) aktiviteter ses som ett proaktivt svar mot regleringstendenser. Den ansvarige kommissionären för näringsliv och industri, Günter Verheugen, har uttalat att resultat och framsteg på frivillig basis är en förutsättning för att undvika regleringar. Denna proaktivitet från företagens sida har bland annat märkts i form av lanserandet av CSR Europes "färdplan" för ett hållbart och konkurrenskraftigt näringsliv (*European Roadmap for Businesses Towards a Sustainable and Competitive Enterprise*) i mars 2005, som i sin tur föregår 2006 års europeiska allians för företagens sociala ansvar, bland annat genom att bidra med vad man kallar för en kartografi över europeiska CSR-aktiviteter. Intressant i sammanhanget, och i linje med den negativa synen på reglering och kodifiering, är att CSR Europe har valt att stå utanför den ISO 26000-process som nu är under utveckling, alltså en certifieringsstandard för företagens sociala ansvar. Här finns en tydlig motsättning mellan två grundläggande aktörsperspektiv, frivillighet kontra reglering, där det senare har varit tydligare för vissa andra grupperingar i

processen, till exempel NGO:s som Jordens Vänner och Greenpeace. Intressant nog så har processen, som den har kommit att utveckla sig, kommit att handla om praktiska initiativ snarare än en grundläggande diskussion om företagsetiska frågor. Praktik och aktivitet har kommit att bli det viktiga på bekostnad av den teoretiska grundläggande diskussion som exempelvis intressentteorin implicerar.

Kursändringen som följde av att den nya EU-kommissionen tillträdde har inte inneburit att man inom EU har slutat att ytterst knyta CSR-diskussionen till föreställningen om en ”europeisk samhällsmodell, grundad på lika möjligheter, hög livskvalitet, social integration och sund miljö”, värden som beskrivs som centrala europeiska värden (Kom (2006) 136, s. 5). Processen är alltså fortfarande *värde driven*. Lika möjligheter, hög livskvalitet, social integration och sund miljö är i sig ingenting som krockar med en traditionell svensk förståelse av det goda samhället. En problematik är att det inte är helt uppenbart vad som egentligen bör förstås som europeiska värden, och i synnerhet inte hur de ska tolkas. I EU:s socialpolitiska agenda (KOM (2000) 379), till exempel, framhålls solidaritet och rättvisa som genuina europeiska värden.

Det finns också anledning att betvivla att det finns *en* europeisk samhällsmodell som med automatik följer av dessa värden, hur de nu än formuleras. Föreställningen om en europeisk samhällsmodell bör förstås mot bakgrund av en *politisk* process som kan kopplas till såväl EU:s sociala agenda som dess tillväxtagenda. Det viktiga i sammanhanget är att denna process inte med lätthet låter sig översättas till nationell nivå. Den *nationella* Lissabonagendan, för att uttrycka det så, existerar inte.

Den svenska diskussionen om CSR har sina egna särskilda förutsättningar. Urban (2006) understryker detta genom att peka på att legitimiteten för företagens handlande har djupa rötter i kultur, historia, religion och andra strukturella faktorer, exempelvis familjeföretagens roll. Här skiljer sig större länder från mindre, Östeuropa från Västeuropa, och så vidare. Detta gör att synen på olika aktörers och individers ansvar skiljer sig åt, liksom själva tolkningen av vissa värden.

Att i detalj skildra olika europeiska samhällsmodeller och de förväntningar som på företagets ansvarstagande som de rymmer låter sig inte göras i en rapport som denna. Men det kan vara värt att notera de grova skiljelinjer ibland dras upp mellan en anglosaxisk aktieägarorienterad tradition och den så kallade ”Rhenlandskapitalismen” (se exempelvis Albert 1993), där den senare kan ses som en koordinerad marknadsekonomi med en aktiv stat och ett kollektivistiskt och korporativistiskt samarbetsideal där företa-

gen ses som en intressent i samhället, vilket gör att aktieägarnas bästa, till skillnad från den ”anglosaxiska” traditionen, inte automatiskt har företräde före andra samhälleliga hänsyn. Den nordiska modellen har sedan skilts ut som en särskild riktning som kan ses som i grunden ”socialdemokratisk” snarare än ”kristdemokratisk” (Schmidt 2004). I denna nordiska välfärdsmodell har det traditionellt funnits ett starkt fokus på respresentativitet i form av starka parter på arbetsmarknaden och ett mindre fokus på subsidiaritet och decentralisering.

För svenskt vidkommande är en särskild förutsättning det starka sociala ramverk som den svenska modellen förutsätter runt aktörerna på arbetsmarknaden och som i viss mån skymmer diskussionen om företagets roll som välfärdsskapare. Av tradition har de olika parterna varit överens om statens starka roll i detta sammanhang. Intressant är att LO, när man presenterar sin syn på CSR, uttryckligen talar om vilken roll man anser att företagen bör spela i ett samhälle. *Producentrollen*, där även vinsten är en legitim drivkraft för företagen, är viktig. Men dessutom betonar man *arbetsgivarrollen* som helt central. Det är nämligen i den rollen som de fackliga förväntningarna på företagen är som allra klarast. Det handlar här om att den goda arbetsgivaren inte bara ska följa internationella överenskommelser och normer, följa lagar och uppfylla kollektivavtal, utan också att främja goda och väl fungerande relationer mellan arbetsmarknadens parter (LO 2006). Däremot underkänner LO föreställningen om att företagets roll är att ha ett ansvar för *välfärdstjänster* i lokalsamhället eller i utvecklingsländer. ”Detta är inte en roll som fackföreningsrörelsen anser är rimlig att tillskriva företag. Välfärdstjänster och fördelningspolitik är det allmännas uppgift och ska vara bestämda i demokratisk ordning och finansieras via offentliga medel.” (LO 2006, s. 16). Den förväntan som facket här har på företagen är att de ska ”betala den skatt som länders lagstiftning kräver” (LO 2006, s. 16) så att enskilda länder kan bygga upp sina samhällssystem utifrån de folkvaldas mandat.

Det är tydligt att denna argumentation utgår ifrån en bestämd föreställning om en adekvat samhällsmodell där rollerna är tydligt markerade och fördelade mellan olika aktörer. CSR blir då, åtminstone i den variant som explicit eller implicit antar att företagets uppgift delvis är att tillhandahålla det som staten och det offentliga tidigare har gjort, ett främmande begrepp. Det bärande argumentet är att välfärden bör vara en offentlig angelägenhet eftersom dess existens då inte är beroende av välgörenhet och godtycke, utan är öppen för demokratisk påverkan och insyn.

Intressant är att miljöfrågor har fått särskilt stor uppmärksamhet i den svenska diskussionen om CSR (Lund 2006, intervju). I viss mån kan detta

förstås mot bakgrund av att dominerande aktörer i det svenska sammanhanget i sin förhandlingsmodell i stort sett inte har befattat sig med miljöfrågor utan att detta fält har legat öppet för olika aktörer, särskilt NGO:s, att profilera sig inom.

3.3 Sammanfattning av kapitel 3

Det svenska aktiva deltagandet i formuleringen av EU-politiken får ses som relativt begränsat. Enskilda departementstjänstemän deltar aktivt i processen på så kallade *high level meetings* och ett offentligt organ som Globalt Ansvar är en framträdande aktör. Det tycks dock som om enskilda storföretag, både i Sverige och utomlands, bara indirekt berörs av EU:s CSR-politik. Andra ramverk och initiativ, exempelvis FN:s Global Compact, tycks vara tydligare instrument att arbeta med.

Den starka frivillighetsprincip som EU kodifierar ger företagen en mycket central roll i ansvarsdiskussionen. Man kan tala om en decentraliserings-tendens som för ner frågan om ansvaret på företagsnivå, där proaktivitet från företagets sida förutsätts för att regleringar ska kunna undvikas. I denna diskussion går också CSR med tiden från att vara ett starkt etiskt laddat begrepp till att bli ett politiskt, även om CSR ses som ett sätt att förverkliga centrala europeiska värden.

Även om det finns många svenska aktörer med ett starkt intresse för CSR-frågor finns det, av olika skäl, en viss skepsis mot den politik kring CSR som EU har formulerat, till exempel bland svenska arbetsgivar- och arbetsgivarorganisationer. En ståndpunkt är att svensk lagstiftning redan täcker in de viktigaste dimensionerna i fråga om CSR, en annan att det i CSR-diskussionen finns en problematisk föreställning om företagets uppgift och roll. Att skapa och ansvara för välfärd vill få se som företagets naturliga roll.

4 SLUTSATS: EN FÖRÄNDRAD SPELPLAN FÖR SVENSKA AKTÖRER OCH BESLUTFATTARE?

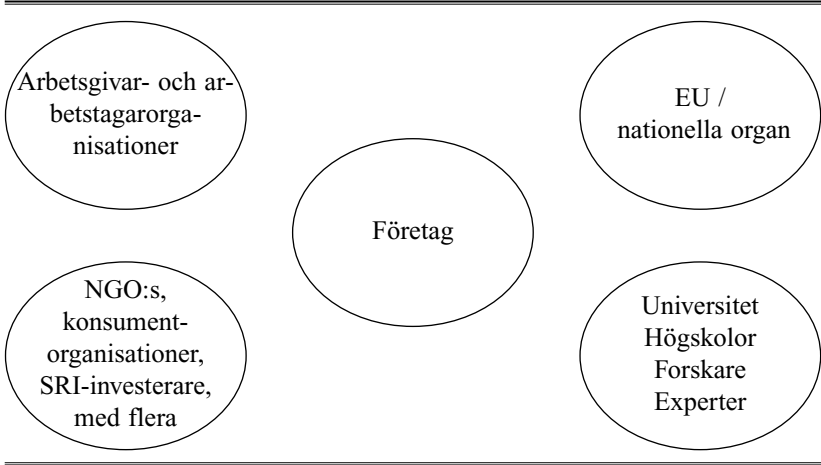
Den grundläggande fråga som rapporten vill besvara är om EU:s politik kring företagens sociala ansvar på något sätt förändrar förutsättningarna för svenska aktörers handlingsutrymme eller ansvarscontext. Ett enkelt svar på frågan är att förändringen inte sker på ett direkt plan med drastiska konsekvenser för någon aktör, utan mera på ett indirekt plan där förändringen snarare handlar om att frågan om företagens sociala ansvar sätts in i ett vidare sammanhang där den knyts till en djupare politisk process som är nära knuten till diskussionen om tillväxt och konkurrenskraft inom EU.

EU:s starka prioritering av tillväxt och konkurrenskraft får inte förbises i diskussionen om följderna av CSR-politiken. Någoting som man måste tänka på är att *det inte bara finns en, utan flera parallella processer kring CSR* och att EU bara kanaliserar en av dessa på sina speciella villkor och utifrån sina särskilda förutsättningar. Till exempel finns en parallell process med att utveckla vägledningsstandarden ISO 26000 för socialt ansvarstagande, en process som ska vara klar 2008 och som svenska SIS är delansvarigt för.

Av detta följer att effekterna av EU i fråga om företagens sociala ansvar måste sättas in i ett större sammanhang. Såsom EU formulerar sig kan frågorna kring CSR inte besvaras oberoende av frågorna om tillväxt och konkurrenskraft i Europa. Så länge detta förhållande består kommer de olika aktörernas roller i CSR-diskussionen att återspegla deras position och styrka i tillväxtdebatten. Mot bakgrund av detta kan det komma att krävas en nödvändig reorganisering av traditionella roller, samarbetsformer och uppgifter, i viss mån också i en svensk context.

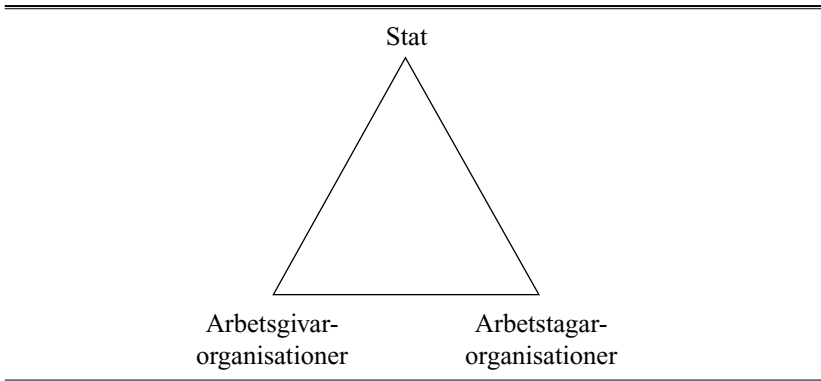
Som vi har kunnat konstatera så har EU i sin diskussion om företagens sociala ansvar kommit att se företagen som den naturliga utgångspunkten för det sociala ansvarstagandet. En syn har kommit att dominera som ser CSR primärt som en aktivitet som kan och bör integreras i ledningsprocesserna i företagen. Detta motiveras framför allt genom att företagen själva har mycket att tjäna på det. Även om man inte på något sätt ifrågasätter behovet av legala ramverk utan snarare förutsätter det, så blir företagets roll som katalysatorer för det sociala ansvaret mycket tydligare. Det handlar dock om ett ansvar som är förenligt med bibehållen konkurrenskraft och ekonomisk vinst. Det som kan sägas vara nytt är också den mycket starka betoningen på dialog och koalitionsbyggande med olika intressenter. Det slags intressentmodell som här förutsätts har företaget som tydlig utgångspunkt. En förenklad illustration av detta ser ut som följer:

Figur 3: Intressentmodellen för socialt ansvarstagande med företagen i centrum

Det som detta visar på är att företagets aktiviteter hamnar i centrum för det sociala ansvarstagandet, vilket tyder på en särskild förståelse av CSR som någonting som utgår från företagen själva snarare än att det handlar om villkoren och begränsningselementen för företagets handlande i ett socialt sammanhang. Med andra ord är den förståelse av CSR som har kommit att utvecklas inom EU inte en fråga om en strukturell inbäddning i en starkt reglerad ansvarscontext.

Figur 4: Traditionell svensk trepartsmodell på arbetsmarknaden

Om detta sätts i relation till en traditionell svensk trepartsmodell på arbetsmarknaden med arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer och stat finner man kontraster.

Företagens roll i denna traditionella modell är snarare att vara en del i, eller i praktiken medlemmar av, ett representativt organisatoriskt sammanhang. Ansvarsfrågor kommer i en sådan modell framför allt att kanaliseras i avtalsförhållanden och i lagstiftning. Varken avtalsmodellen (som vilar på en förhandlingstradition) eller lagstiftningsmodellen har varit vägledande för EU. Detta innebär naturligtvis inte att lagstiftarens roll undermineras eller att avtal förlorar i betydelse, men *därutöver* kommer en kontextuell förändring i fråga om initiativ och engagemang på det samhällsliga området.

Lagstiftnings- eller regleringstendenserna i fråga om företagens sociala ansvar har starkt tonats ned under processens gång inom EU. Till exempel så har de aktörer som har varit för obligatorisk hållbarhetsredovisning och som har sett transparens- och genomlysningfrågor som centrala inte fått gehör för sina ståndpunkter.

Mot bakgrund av detta kan man ana att diskussionen om det sociala ansvaret innebär att de olika aktörerna i det svenska sammanhanget hamnar i en delvis ny situation. Översiktligt kan denna beskrivas utifrån ett aktörsperspektiv:

Företagen förutsätts i detta sammanhang, i Sverige precis som i övriga Europa, anta en mycket mera proaktiv roll än tidigare. Denna proaktivitet kanaliseras inte med nödvändighet i något av de företagsnätverk som finns tillgängliga. Många enskilda storföretag, som de svenska företag som nämnts ovan, står utanför dessa. Samtidigt är området (för att använda ett citat från SAS) ”vildvuxet”. Det finns flera parallella processer kring företagens ansvar och initiativen kommer ofta från annat håll än EU. Detta skapar också ett kunskaps- och kompetensbehov i fråga om ansvarsfrågor, samtidigt som behovet av att integrera dem affärsmässigt är starkt. Det intressanta är att företagens motpart i detta sammanhang inte alls nödvändigtvis är fackföreningarna, som i en traditionell svensk avtalsmodell, utan snarare kravställande NGO:s, investerare och konsumenter med särskilda föreställningar om företagens ansvarsområden och förpliktelser.

För *myndigheter, nationella organ och politiker* är naturligtvis den politiska dimensionen av frågan om företagens sociala ansvar viktig. Vilket uppdraget är kan till stor del sägas vara beroende av vilken regering eller församling som formulerar det. En parallell kan dras till den nya EU-kommission som tillträdde i slutet av 2004 och som på ett tydligt sätt lade om priorite-

ringar och kursriktning i fråga om politiken för företagens sociala ansvar med följd att företagen själva blev utgångspunkten för hela diskussionen snarare än att kontrollen av dem var den väsentliga frågan. Men det viktiga är att myndigheter, nationella organ och politiker i ett sammanhang där företagen ses som katalysatorer för det sociala ansvaret kan antas få en tydligare *konsultativ roll* än tidigare, som en intressent bland flera, men med särskilt ansvar för att skapa goda möjligheter för företagen att verka och dessutom tillåtas ta socialt ansvar i det lokala samhället. I globaliseringens kölvatten kan man naturligtvis diskutera om det inte finns en risk för att företag lämnar länder där det institutionella och legala ramverket inte faller dem i smaken. Men vad gäller frågan om CSR behöver detta inte alls vara en nackdel för svenskt vidkommande eftersom en viktig del av CSR-diskussionen också handlar om att goda institutionella ramverk och miljöer att verka i är en förutsättning och en konkurrensfördel för företagen. Den sociala ansvars- och trygghetskontexten är, för att uttrycka det så, en större fråga än CSR i företagen och en fråga där myndigheter, nationella organ och politiker i högsta grad kommer att fortsätta att vara relevanta aktörer.

För *arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna* innebär utmaningen av förhandlingsmodellen en delvis ny och än så länge ganska oklar roll. Till exempel så är det inte helt uppenbart vilken roll som Svenskt Näringsliv kan eller vill spela i ett CSR-sammanhang. I viss mån har detta att göra med att man representerar en mängd mindre och medelstora företag som bara berörs av CSR-diskussionen på ett mera ytligt plan (trots att EU i sina dokument betonar motsatsen). Men framför allt har det att göra med att initiativen i CSR-diskussionen inte från början har kommit från arbetsgivarorganisationer som UNICE, utan att dessa har haft att ta ställning till frågan om företagens sociala ansvar under resans gång, och då inte alltid med en positiv grundsyn eftersom diskussionen om samhälleligt ansvarstagande ofta möts med misstänksamhet och ses som ett hot mot en fri ekonomi och den egna starka positionen inom förhandlingsmodellen.

Samtidigt finns tecken på att intresset för företagens sociala ansvar ökar på nationell nivå när man på organisatorisk europeisk nivå engagerar sig i frågeställningarna. Den europeiska arbetsgivarorganisationens UNICE:s relativt positiva inställning till den europeiska alliansen för socialt ansvarstagande ger samtidigt legitimitet åt en mera positiv inställning från nationella medlemmar som Svenskt Näringsliv, som nyligen har uttalat att frågan om CSR har relevans också i en svensk kontext. Man kan här anta att det instrumentella argumentet för CSR har blivit allt starkare under de senare åren. Att förstå och kunna hantera CSR-frågor är nödvändigt, åtminstone för större internationellt verksamma företag.

Från arbetstagarorganisationernas sida finns en viss tveksamhet och skepsis mot den riktning som CSR-diskussionen inom EU har tagit. Denna har formulerats bland annat av ETUC på det europeiska planet. Även om intresset för ansvarsfrågor i sig är stort inom fackföreningarna har det i det svenska sammanhanget kanaliserats till att handla om avtal, arbetsmarknadsrelationer och villkoren för utländsk arbetskraft i Sverige, för att ta några exempel. Detta implicerar en förståelse av det sociala ansvaret som inte kan frikopplas från de typiska arbetstagarintressen som organisationerna representerar. Det är inte givet att den ökade, om än frivilligbaserade, ansvarsdimension inkluderar fackföreningar på ett annat sätt än som dialogpartners i en process där företagen själva får spela huvudrollen. Om företaget ses som själva katalysatorn för det sociala ansvaret så går detta tydligt emot en stark föreställning om företagets roll i samhället som har etablerats inom fackföreningsrörelsen i Sverige.

För *andra aktörer*, som NGO:s, har den europeiska processen delvis inneburit ett erkännande av deras roll som samtalspartners i vidare ansvarsdialog. Om detta sedan renderat dem verkligt inflytande är en helt annan fråga. Intressant nog (eller kanske paradoxalt nog) kan man diskutera om det tydliga fokus på ökad reglering som NGO:s har haft på det europeiska planet är en effektiv strategi för att påverka företagen. Detta har att göra med att många sådana organisationer aktivt bevakar eller utövar ett tryck på företagen att agera i enlighet med vissa principer och åtaganden, till exempel uppförandekoder eller befintliga riktlinjer vid verksamhet i utvecklingsländerna, som inte regleras i lagstiftning. Många organisationer har idag en viktig roll att spela i fråga om att granska, övervakning och opinionsbildning med avseende på dessa arrangemang. Risken finns att striktare lagstiftning underminerar denna roll och att den tilldelas offentliga myndigheter.

I det svenska sammanhanget är det svårt att finna belägg för att NGO:s överlag har samma inflytande i diskussionen om företagens sociala ansvar som de har i miljödiskussionen. Det kan dock med fog hävdas att den etiska diskussionen är levande i media genom organisationer som exempelvis Amnesty Business Group, Swedwatch och Föreningen Rättvisemärkt.

4.1 Det etiska idéperspektivets tillbakagång?

CSR-diskussionen tycks både inom EU och i andra sammanhang, till exempel i fråga om skapandet av rapporteringsrutiner för hållbarhetsredovisning och i samband med utvecklandet av den nya standarden ISO 26000, befinna sig i en kodifieringsfas, där konventioner, riktlinjer, koder och överenskommelser eftersträvas för att bringa ordning i den relativa

oreda som CSR- och etikområdet fortfarande lider av. Att EU överhuvud taget formulerar en CSR-politik är ett tydligt exempel på att det finns ett tydligt behov av ställningstaganden i en av de frågor som hör till samtidens viktigare utmaningar, att tydliggöra företagets roll och ansvar i samhället. Även om EU:s nuvarande linje inte är inriktad mot reglering eller lagstiftning av detta ansvar, så erkänns behovet av CSR som företeelse, i form av ett aktivt agerande från företagets sida.

Då denna rapport skrivs ur ett företagsetiskt perspektiv är det rimligt att ställa frågan på vilket sätt EU:s politik kring CSR och diskussionen kring CSR överhuvud taget bör ses som en genuint etisk diskussion, eller om den utveckling som har skett på området har gjort att den snarare kan jämföras med andra politiskt präglade kodifierings- eller standardiseringsdiskussioner.

Inom företagsetiken har en viss skepsis mot CSR-begreppet och -diskussionen utvecklats under de senaste åren. Skälet tycks vara att CSR har kommit att skiljas från det fundamentala etiska idéperspektivet som nämnts tidigare i rapporten (Garriga & Melé 2004). Vad gäller EU kan man hävda att detta idéperspektiv knappast har någon stor betydelse idag, även om en del av begreppsapparaten, till exempel intressentmodellen, hämtas från den företagsetiska diskussionen.

Freeman & Velamuri (2005) hör till skeptikerna i fråga om CSR. Problemet med CSR är, hävdar de, att CSR som det hanteras idag förstärker "separationstesens", alltså föreställningen att affärslivet i sig kan skiljas från etiken eller samhället, och att det som en separat "amoralisk" storhet kan åläggas eller förväntas ta på sig plikter för att stödja samhället, plikter som det i normalfallet inte har. Av detta följer bland annat ett slags institutionalisering av CSR i form av vissa åtgärder som företagen av egen vilja eller av yttre tryck eller tvång förväntas ombesörja. De etiska dimensionerna av affärsprocesserna hamnar därmed i skymundan. Intressant i sammanhanget är att handhavandet av CSR-frågor i näringslivet tycks vara relativt likartat. Ett slags institutionalisering sker, ungefär i linje med den likformighetsprocess som så kallad institutionell teori beskriver (Di Maggio & Powell 1983). Likformigheten kommer sig av ett normativt tryck från omgivningen, samtidigt som man reagerar likartat på osäkerhet och dessutom ser en professionaliseringsstendens på området som återspeglas i företagen.

Freeman & Velamuri (2005) menar att en etiskt implicerande intressentmodell bör vara utgångspunkten för diskussionen och att *company stakeholder responsibility* är en bättre uttydning av akronymen CSR än *corporate social responsibility*. Skälet till detta är att den förra betonar den etiska

dimensionen av hela affärsprocessen och dessutom undviker det alltför storföretagsklingande ordet ”corporate”. Den tveksamhet som finns bland vissa företagsetiker (Siebens 2006 är ett annat exempel) illustrerar problematiken kring CSR. Det finns starkt varierande utgångspunkter och grundläggande idéperspektiv som gör att man ofta talar förbi varandra i diskussionen. De tydliga hänvisningarna till det affärsmässiga argumentet för CSR vilar på det instrumentella perspektivet som är väsensskilt från det etiska (som det beskrivs av Garriga & Melé 2004), och för den delen också det rent politiska. Det är lätt att förbise detta i en diskussion med starkt politiska förtecken, som den som EU för. Denna diskussion är med andra ord en helt annan än andra relevanta diskussioner och initiativ kring företagens sociala ansvar. Det är därför som CSR i ett EU-sammanhang inte nödvändigtvis innebär detsamma som i FN:s initiativ Global Compact, där det etiska idéperspektivet är starkare uttryckt.

4.2 Slutord

Diskussionen kring EU:s politik kring företagens sociala ansvar fortsätter, dels på så kallade *high level meetings*, där representanter från de nationella regeringarna ingår, dels i form av bredare samtal med olika intressenter i frågan. I samband med tryckningen av denna rapport, den 23 oktober 2006, hålls ett *high level meeting* kring frågan om företagens sociala ansvar i EU. Den 7 december 2006 kommer de olika parterna som deltog i flerpartsforumet att återsamlas för att diskutera den riktning som EU:s diskussion och politik kring företagens sociala ansvar har tagit. De meningsmotsättningar som har funnits under resans gång har bland annat resulterat i att ett antal NGO:s har valt att inte delta i samordningskommittén inför detta möte. En fråga som måste besvaras är hur man kan gå vidare och om det finns en grund för ett fortsatt samarbete med alla parter inblandade. Från EU-kommissionens sida är förhoppningen att CSR ska vara ett så levande begrepp att det integreras på ett naturligt sätt i företagets verksamhet. Den framtida diskussionen kommer med stor sannolikhet att präglas av innehållet och formen i de öppna koalitioner för socialt ansvar och ”laboratoriemöten” som man talar om. Med nuvarande utseende på EU-kommissionen kommer kompassriktningen att vara tydlig. Frivillighets temat och att visa på goda exempel kommer också i fortsättningen att vara viktigt. Dessutom kommer diskussionen om företagens sociala ansvar också inom överskådlig framtid att vara knuten till EU:s vidare tillväxtstrategi, där företagens behov och deras möjligheter att skapa nya arbetstillfällen kommer att prioriteras.

ENGLISH SUMMARY

The EU discussion on corporate social responsibility (CSR) starts at the turn of the millennium. Different processes and issues converge to a direct identification of CSR as an area of high priority in the internal EU context. The Green Book from 2001 sparks the discussion and becomes the first major reference text concerning CSR. It is followed by an open multi-stakeholder forum starting in 2002 and lasting for two years. In 2006 a partnership for growth and employment is launched that has as an objective to make Europe a pole of excellence on CSR. The initiative also introduces a European alliance for corporate social responsibility, building on the principle of voluntarism. The alliance, as well as the process leading up to the formation of the alliance, has been a topic for serious debate and criticism.

There is a limited Swedish participation in the formulation of EU politics concerning CSR. As it seems, large corporations, in Sweden as well as abroad, are concerned only indirectly by EU politics in terms of CSR. Other frameworks and initiatives, such as the UN Global Compact, seem to be more distinct instruments to adopt.

The principle of voluntarism that the EU assumes gives businesses a very central role in the discussion about responsibility. A tendency towards decentralisation brings the issue of responsibility down to company level. A strong reason for assuming responsibility is to avoid regulation. The discussion about CSR in the EU seems to be a distinct political process, implying that it increasingly loses its connection to the ethical foundations of the CSR concept, even though in later documents reference is still made to European values that can be realised by using CSR as a tool.

Judging from the Swedish context, some hesitation exists about the turn that EU politics in terms of CSR has taken. Opinions include arguments questioning the relevance of CSR for the Swedish context due to our comprehensive legislation in social issues as well as sceptic views about the role that the EU ascribes to businesses. Trade unions, e.g., question the role of businesses as welfare providers due to the risk of arbitrariness and lack of democratic control.

Compared to the traditional Swedish context, the stance that the EU takes presupposes a more proactive role for businesses. A tendency towards decentralisation in terms of CSR can be noted, and there is a strong focus on coalition building and partnership. To some extent this may go against employer and trade union interests. In terms of CSR, trade unions and employers tend to get a new role as dialogue partners rather than fundamental

actors on the societal scene. A consultative role can be ascribed to national authorities, politicians and other public representatives, implying a stakeholder role among others with a particular responsibility for creating good opportunities and frameworks for businesses to act and to take social responsibility in local contexts. As catalysts of social responsibility, companies can be assumed to get a role as active dialogue creators, not the least in partnership with relevant NGO:s.

REFERENSER

- Albert, M., *Capitalism vs. capitalism: how America's obsession with individual achievement and short-term profit has led it to the brink of collapse* (Four Walls Eight Windows, 1993)
- Argandoña, A., *Ethical Foundations of Corporate Social Responsibility*, konferenspaper presenterat vid IV Simposio Europeo dei Docenti Universitari: L'impresa e la costruzione del nuovo umanesimo, Rom, 22–25 juni 2006
- Bratt, P. (red), *Klokt företagande* (E Majorment, 2006)
- Borglund, T., *Aktieägarvärden i fokus – internationell påverkan på intressentrelationer genom förvärv och fusion* (EFI Förlag, 2006)
- Borglund, T. och Frostenson, M. Etik – från trend till självklarhet för företagen, i Bratt, P. (red), *Klokt företagande* (E Majorment, 2006), 39–42
- Brytting, T., *Att vara som Gud – moralisk kompetens i arbetslivet* (Liber, 2001)
- Brytting, T. och Egels, N., *Svensk företagsetisk forskning 1995–2001* (Bokförlaget BAS, 2004)
- Buhr, H. och Grafström, M., *The making of meaning in the media: The case of corporate social responsibility in the Financial Times*, Working paper (Dept of Business studies, Uppsala University, 2005)
- Colnerud, G., *Etik och praktik i läraryrket* (HLS Förlag, 1995)
- Crane, H. och Kreula, S., *Working in CSR – What is it really like* (2006), se <http://www.workinginCSR.co.UK>
- CSR Professional Services Directory, (Dunstans Publishing Ltd, 2006), se <http://www.ethicalperformance.com>
- De Geer, H., Företagen i samhället, i Larsson, L. *Corporate Governance och hållbar affärsutveckling* (Ekerlids Förlag, 2005), 22-35
- Di Maggio, P. och Powell, W.W., The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields, *American Sociological Review*, 48 (1983), 147-160
- Donaldson, T. och Preston, L.E., The Stakeholder Theory of the Corporation: Concepts, Evidence, and Implications, *Academy of Management Review*, 20:1 (1995), 65-91

Enström, M., *What do we know about social corporate responsibility – a sampling of Swedish Research in the field*, Globalt Ansvar – Swedish partnership for global responsibility, Government offices of Sweden (2005)

EU-kommissionens kommunikation av den 28 juni 2000: Socialpolitisk agenda (KOM (2000) 379 slutlig)

EU-kommissionens meddelande av den 15 maj 2001: Hållbar utveckling i Europa för en bättre värld: En strategi för hållbar utveckling i Europeiska unionen (KOM (2001) 264 slutlig)

EU-kommissionens grönbok av den 18 juli 2001: Främjande av en europeisk ram för företagens sociala ansvar (KOM (2001) 366 slutlig)

EU-kommissionens meddelande av den 2 juli 2002: Företagens sociala ansvar – näringslivets bidrag till en långsiktigt stabil utveckling (KOM (2002) 347 slutlig)

EU-kommissionens meddelande av den 18 maj 2004: Den sociala dimensionen av globaliseringen – EU:s politiska bidrag för att få fördelarna att gynna alla (KOM (2004) 383 slutlig)

EU-kommissionens meddelande av den 22 mars 2006: Genomförande av partnerskapet för tillväxt och sysselsättning: göra Europa till ett kompetenscentrum för företagens sociala ansvar (KOM (2006) 136 slutlig)

European Multistakeholder Forum on CSR, Final report of June 29 2004: Final results and recommendations

Freeman, R.E., *Strategic Management: A Stakeholder Approach* (Basic Books, 1984)

Freeman, R.E. & Velamuri, S.R., A New Approach to CSR: Company Stakeholder Responsibility, i Kakabadse & Morsing (red.), *Corporate Social Responsibility: Reconciling Managerial Strategies Towards the 21st Century* (Palgrave MacMillan, 2005)

Frostenson, M., *Legitimationskontrollen – en studie av etiska värderingars roll i gränsöverskridande förvärv och fusioner* (EFI Förlag 2006)

Garriga, E. och Melé, D., Corporate Social Responsibility Theories: Mapping the Territory, *Journal of Business Ethics* 53:1-2 (2004), 51-71

Horn af Rantzien, M., Företagens sociala ansvar – den internationella utvecklingen i ett svenskt perspektiv, i Magnusson (red), *Det globala ansvaret – sjutton röster om internationellt företagande och etik* (Ekerlids Förlag, 2003), 25–42

- Klein, N, *No Logo* (Harper Collins, 2001)
- Larsson, L., *Corporate Governance och hållbar affärsutveckling* (Ekerlids Förlag, 2005)
- LO, *Ägaransvar och ägarmakt – En rapport från LO:s ägarmaktsprojekt* (2006)
- Magnusson, Å. och Noren G., *Etiska riktlinjer – Affärsförutsättningar i en global ekonomi* (Ekerlids Förlag, 2003)
- Mitchell, R.K., Agle, B.R. och Wood, D.J., Toward a Theory of Stakeholder Identification and Salience: Defining the Principle of Who and What Really Counts, *Academy of Management Review*, 22:4 (1997), 853-886
- O'Higgins, E., The Stakeholder Corporation, i Zsolnai, L. (red.) *Ethics in the Economy: Handbook of Business Ethics* (Peter Lang AG, 2002)
- Phillips, R., Stakeholder Legitimacy, *Business Ethics Quarterly*, 13:1 (2003), 25–41
- Phillips, R., Freeman, R.E. och Wicks, A.C., What Stakeholder Theory Is Not, *Business Ethics Quarterly*, 13:4 (2003) 479–502
- Riis Nielsen, K., Buzz and fuzz, half-truths about CSR, think piece, the Copenhagen Centre (2006)
- Sahlin-Andersson, K., Corporate Social Responsibility: a trend and a movement, but of what and for what?, *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society* (2006, kommande)
- Schmidt, V., *Capitalism and Society*, konferenspaper presenterat vid CERI/GMF Colloquium: Transatlantic Tensions. From Conflicts of interests to Conflict of Values?, 2-3 februari, 2004
- Siebens, H., *As simple as it seems? A critical reading of the CSR concept*, konferenspaper presenterat vid EBEN 2006 Research Conference: Normative Foundations of Corporate Responsibility, St Petersburg, 15–17 juni 2006
- Silfverberg, G., *Att vara god eller att göra rätt. En studie i yrkesetik och praktik* (Bokförlaget Nya Doxa, 1996)
- Urban, S., *Introductory Reflections*, konferenspaper presenterat vid IV Simposio Europeo dei Docenti Universitari: L'impresa e la costruzione del nuovo umanesimo, Rom, 22-25 juni 2006

Windell, K., *Corporate Responsibility in the making: Consultants taking advantage of new societal demands*, konferenspaper presenterat vid 20:th EGOS colloquium: The organization as a set of dynamic relationships, Ljubljana, 1–3 juli, 2004

Windell, K., The Commercialization of CSR: Consultants Selling Responsibility, i den Hond, de Bakker och Neergaard (red), *Managing Corporate Social Responsibility in Action: Talking, doing and Measuring* (Ashgate Publishing, 2007, kommande)

Winther Jörgensen, M. och Phillips, L., *Diskursanalys som teori och metod* (Studentlitteratur, 2000)

Hållbarhetsredovisningar från Astrazeneca, Stora Enso och SAS

Intervjuer

Staffan Ternby, informationschef, Astrazeneca, 2006-08-25, Södertälje.

Malin Ekefalk, CR-ansvarig, Astrazeneca, 2006-08-25, Södertälje.

Christer Ågren, personaldirektör, Stora Enso, 2006-08-30, Stockholm.

John Elkington, grundare av SustainAbility, 2006-09-05, London.

Marianne Bogle, informationsansvarig, Stiftelsen Svenska Jobs and Society (CSR Sweden), 2006-09-19, Stockholm.

Jan-Olov Ericksson, ordförande, Stiftelsen Svenska Jobs and Society (CSR Sweden), 2006-09-19 Stockholm.

Ragnar Svensson, vice ordförande, Stiftelsen Svenska Jobs and Society (CSR Sweden), 2006-09-19, Stockholm.

Lennart Killander Larsson, biträdande chef, Globalt Ansvar, 2006-09-19, Stockholm.

Jonas Wendel, departementssekreterare, Globalt Ansvar, 2006-09-19, Stockholm.

Hans Ollongren, informationsdirektör, SAS, 2006-09-20, Stockholm.

Jens Erik Lund, special advisor, Vinnova, samt f.d. chef för the Copenhagen Centre, 2006-09-27, Stockholm.

Jan Noterdaeme, senior advisor, stakeholder relations, CSR Europe, 2006-09-29, telefonintervju.

Göran Norén, Svenskt Näringsliv, 2006-10-13, telefonintervju.

APPENDIX

Relevanta hemsidor

CSR Europe:

<http://www.csreurope.org>

CSR Sweden:

<http://www.csrsweden.se>

EU-kommissionens webbplats för CSR:

http://ec.europa.eu/employment_social/soc-dial/csr/index.htm

EU-kommissionens webbplats för CSR: Sverige

http://www.ec.europa.eu/employment_social/soc-dial/csr/country/sweden

FN:s initiativ Global Compact:

<http://www.unglobalcompact.org>

Globalt Ansvar:

<http://www.ud.se/ga>

Relevant ej refererad litteratur

Brytting, T., *Företagsetik*, (Liber, 1998).

Elkington, J., Towards the sustainable corporation: Win-win-win business strategies for sustainable development, *California Management Review*, 36:2 (1994), 90-101.

Elkington, J., *Cannibals with forks – Tripple bottom line of the 21:st century business* (Capstone Publishing, 1997)

Frederick, R.E. (red), *A companion to Business Ethics* (Blackwell Publishing, 2002)

Kennedy, A.A., *The end of shareholder value – Corporations at the crossroad* (Perseus Publishing, 2000)

Kotler, P. och Lee, N., *Corporate Social Responsibility - Doing the most good for your company and your cause* (John Wiley & Sons, 2005)

Moon, C. och Bonny, C. (2001), *Business Ethics – Facing up to the issues* (Profile Books, 2001)

Tapscott, D. och Ticoll, D., *The naked corporation – How the age of transparency will revolutionize business* (Free Press, 2003)

**Företag som uttryckt stöd för den europeiska alliansen
för företagens sociala ansvar
(källa: <http://www.csreurope.org>):**

ABB*
Air France-KLM
Alares
Arcelor*
Autogrill
Banca Monte dei Paschi di Siena*
Bancaja
Banco Santander Central Hispano
BASF*
BBVA
BP*
Bracco
British American Tobacco
BT*
Caixa Catalunya
Caixa Galicia
Caja de Ahorros del Mediterráneo
Caja España
Caja Extremadura
Caja Granada
Caja Madrid
Caja Navarra
Caja San Fernando
Casino
Coca Cola HBC*
Danone*
Deutsche Bahn AG*
Deutsche Bank AG*
Deutsche Telecom AG*
Degussa AG*
DHL
Dimiourgiki S.A.
Edison
El Monte
Enel*
Epson*
Gruppo Falck
Groupe Casino*

Groupe La Poste*
HP*
Ibercaja
IBM*
Indesit
Infote
Intel*
Invexico
Janssen Pharmaceutica
Johnson & Johnson*
Kremalis-Law Firm
La Poste*
Lloyds TSB*
Microsoft*
Nestlé*
Pirelli
Red Electrica de España
Repsol YPF
RWE AG*
Sony*
Suez*
Symantec
Telecom Italia*
Telefónica S.A.
Thyssen Kruup AG*
Titan*
Toyota Motor Europe*
TUI AG*
Unión Fenosa S.A.
Volkswagen*

* Dessa företag är även medlemmar i företagsnätverket CSR Europe eller motsvarande nationell samarbetspartner.

**Nätverksmedlemmar i den lokala svenska organisationen
CSR Sweden (källa: <http://www.csrsweden.se>):**

Posten AB
Löfbergs Lila AB
IBM
GE
dabase AB
SAAB
Mc Donalds
ABB
Johnson & Johnson
TeliaSonera
SAS

**Svenska företag anslutna till Globalt Ansvar
(källa: <http://www.ud.se/ga>)**

ICA
Löfbergs Lila
The Body Shop
Folksam
Hennes & Mauritz
OMX
ITT Flygt
Vattenfall
KPA
SWECO
Banco
V & S Group
Lernia
Apoteket
Akademiska Hus
Sveaskog
SJ
Swedish National Road Consulting AB (SweRoad)

**Svenska företag anslutna till FN:s Global Compact
(källa: <http://www.unglobalcompact.org>)**

4C Strategies AB
AB Electrolux
AB SKF
AB Volvo Group
Academic Work Sweden AB
AGA Region Europe North
Axfood AB
Banco Fonder
Cloetta Fazer
Folksam
GES Investment Services
H&M AB
Houdet & Fredholm HOF AB
ICA AB
IKEA Group
ITT Flygt AB
JCE Group
KPA Pension AB
Lindex
LM Ericsson
Nordea Bank AB
Respect Europe
SAS Group
SEB Skanska AB
Sveaskog AB
Swedbank
Sydsvenska Kemi AB
Tetra Pak Group
Unibrands AB
Volvo Car Corporation

SIEPS PUBLIKATIONER

Rapportserien

2006:8

*Skatterna och den fria rörligheten inom EU
– svensk skatterätt i förändring?*

Författare: Kristina Ståhl

2006:7

*Unionsmedborgarskapet och dess inverkan på den fria rörligheten
för personer*

Författare: Hedvig Lokrantz Bernitz

2006:6

Vad hände(r) med den konstitutionella krisen i EU!

Författare: Carl Fredrik Bergström, Jörgen Hettne, Josefin Almer och
Maria Bergström

2006:5

*Freedom of Movement for Workers from Central and Eastern Europe:
Experiences in Ireland and Sweden*

Författare: Nicola Doyle, Gerard Hughes och Eskil Wadensjö

2006:4

The Dynamics of Enlargement:

The Role of the EU in Candidate Countries' Domestic Policy Processes

Författare: Andreas Bågenholm

2006:3

Sverige inför rätta: Kontrollen av medlemsstaterna i Europeiska unionen

Författare: Maria Fritz och Jörgen Hettne

2006:2

Armed and Ready?

The EU Battlegroup Concept and the Nordic Battlegroup

Författare: Jan Joel Andersson

2006:1

Leader or Foot-Dragger?

*Perceptions of the European Union in Multilateral International
Negotiations*

Författare: Ole Elgström

2005:11

Den europeiska tillväxtdebatten

Författare: Anne D. Boschini och Rickard Eriksson

2005:10

*The Role of the National Courts in the European Union:
A Future Perspective*

Författare: Xavier Groussot

2005:9

Is the Commission the Small Member States' Best Friend?

Författare: Simone Bunse, Paul Magnette och Kalypso Nicolaïdis

2005:8

What Remains of the Stability Pact and What Next?

Författare: Lars Calmfors

2005:7

European Integration and Trade Diversion: Yeats revisited

Författare: Ari Kokko, Thomas Mathä och Patrik Gustavsson Tingvall

2005:6

EU och svenska monopol – teori, verklighet och framtid

Författare: Anna Meyrowitsch, Emanuel Allroth och Jörgen Hettne

2005:5

From Policy Takers to Policy Makers:

Adapting EU Cohesion Policy to the Needs of the New Member States

Redaktörer: Jonas Eriksson, Bengt O. Karlsson och Daniel Tarschys

2005:4

The Enigma of European Added Value:

Setting Priorities for the European Union

Författare: Daniel Tarschys

2005:3

Folkomröstning eller parlamentsratificering

– hur besluta om förslaget till konstitutionellt fördrag?

Författare: Ann-Catrine Jungar och Christer Karlsson

2005:2

Gamla och nya lagstiftare – om EU och straffrätt

Författare: Gunnar Persson

2005:1

EU:s nya konstitution – ett nationalekonomiskt perspektiv

Författare: Mikael Priks

2004:9

The Political Dynamics of Turkish Accession to the EU:

A European Success Story or the EU's Most Contested Enlargement?

Författare: Kirsty Hughes

- 2004:8
Ratificeringen av EU:s nya fördrag – vad händer om den misslyckas?
Författare: Bruno de Witte
- 2004:3–7
En konstitution för Europa? Reflektioner
Författare: Joakim Nergelius, Torbjörn Larsson, Ulrika Mörth,
Ola Zetterquist och Thomas Bull
- 2004:2
*EU:s och USA:s livsmedelsbistånd
– effekter på lokal produktion och import*
Författare: Carl-Johan Belfrage (publicerad i samarbete med
Livsmedelsekonomiska institutet)
- 2004:1
Regional integration och regionala handelsavtal
Författare: Patrik Gustavsson och Ari Kokko
- 2003:19
Industrial Structure and Industry Location in an Enlarged Europe
Författare: Karolina Ekholm
- 2003:18
Coming of Age? Economic Management of the European Union
Författare: Per Molander och Allan Gustafsson
- 2003:17
Reinventing Cohesion: The Future of European Structural Policy
Författare: Daniel Tarschys
- 2003:16
*Företagsförvärv inom EU
– rättsliga problem för stora företag med liten hemmamarknad*
Författare: Ulf Bernitz
- 2003:15
Domstolarna i Europeiska unionens konstitution
Författare: Jörgen Hettne och Ulf Öberg
- 2003:14
Decentralized Agencies and the IGC – A Question of Accountability
Författare: Carl Fredrik Bergström och Matilda Rotkirch
- 2003:12
Nationella parlament och beslutsfattande på europeisk nivå
Författare: Fredrik Langdal
- 2003:11
Skyddet av grundläggande fri- och rättigheter i framtidens EU
Författare: Michael Hellner

2003:10

Säkerhet och försvar i framtidens EU

– en analys av försvarsfrågorna i det europeiska konventet

Författare: Magnus Ekengren och Sara Larsson

2003:9

Reforming the Council – A Work in Progress

Författare: Helen Wallace och Fiona Hayes-Renshaw

2003:8

Simply Simplification? The Proposal for a Hierarchy of Legal Acts

Författare: Carl Fredrik Bergström och Matilda Rotkirch

2003:7

The Invisible Transformation of Codecision

– *Problems of Democratic Legitimacy*

Författare: Henry Farrell och Adrienne Héritier

2003:6

Skatterna – konkurrens eller harmonisering?

Författare: Mats Persson

2003:5

Flyktingpolitiken i framtidens EU

Författare: Hans E Andersson

2003:4

Subsidiaritetsprincipen – politisk granskning eller juridisk kontroll?

Författare: Jörgen Hettne

2003:3

Förberedelser inför regeringskonferenser

– *framtidskonventet i sitt sammanhang*

Författare: Karl Magnus Johansson

2003:2

Befogenhetsfördelning mellan EU och medlemsstaterna

Författare: Fredrik Langdal och Josefin Almer

2003:1

The Open Method of Coordination

– *A New Governance Architecture for the European Union?*

Författare: Claudio M Radaelli

Utredningsserien

2004:2u

Nettomigrationen från de nya EU-länderna

– *utvärdering och prognostisering*

Författare: Jonas Eriksson

2004:1u

European Governance

– *An Overview of the Commission's Agenda for Reform*

Författare: Josefin Almer och Matilda Rotkirch

2003:3u

EU:s framtidskonvent – resultatet

Författare: Josefin Almer

2003:2u

Konventet bakom kulisserna

– *om arbetsmetoden och förhandlingsspelet i Europeiska konventet*

Författare: Håkan Jonsson och Hans Hegeland

2003:1u

EU:s framtidskonvent – en översikt

Författare: Josefin Almer

Occasional Papers

2006:1op

The Austrian EU Presidency: A Midterm Report

Författare: Paul Luif

2005:2op

The 2005 UK Presidency: Beyond the British Question?

Författare: Edward Best

2005:1op

The 2005 Luxembourg Presidency:

A Presidency Devoted to the Stability and Growth Pact and to the Lisbon Process

Författare: Patrick Dumont och Philippe Poirier

2004:1op

The Netherlands 2004 EU Council Presidency

– *Dutch EU Policy-making in the Spotlights*

Författare: Mendeltje van Keulen

2003:2op

*Italiensk utenrikspolitikk under Berlusconi-regjeringen
frem til EU formannskapet*

Författare: Elisabetta Cassina Wolff

2003:1op

Contrasting Transatlantic Interpretations

– *The EU and the US towards a Common Global Role*

Författare: Ludger Kühnhardt

Sieps ●●●

Svenska institutet för europapolitiska studier

Universitetsvägen 10 F
106 91 Stockholm
Stockholms universitet,
Frescati, Hus F, plan 6
Tel: 08-16 46 00
Fax: 08-16 46 66
E-post: info@sieps.se
www.sieps.se